

Vojna glazba 19. i 20. stoljeća

Musić, Dino

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:421899>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Dino Musić

VOJNA GLAZBA 19. I 20. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Dino Musić

VOJNA GLAZBA 19. I 20. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studiji: Filozofija/Povijest

Mentor: prof. dr. sc. Darko Dukovski

MB: 0009075760

Rijeka, rujan 2020.

Zahvala

Početak svega, želio bih zahvaliti svom mentoru i profesoru dr. sc. Darku Dukovskom koji mi je, unatoč slabijoj literaturi, omogućio pisanje ovoga rada.

Također, želim se zahvaliti svojoj obitelji i rodbini na moralnoj i financijskoj podršci, kao i mojim sustanarima s kojima sam živio za vrijeme svog studija.

Zahvaljujem se i ostalim profesorima, osobito izv. prof. dr. sc. Borisu Kavuru i dr. sc. Mateju Sušniku koji su me svojim predavanjima na prvoj godini studija potaknuli da ostanem na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Velika hvala knjižničarima fakultetske knjižnice koji su bili uvijek nasmijani čak i kada je bio loš dan.

Posljednju zahvalu upućujem kolegama Eugenu, Franji, Ivanu, Leu, Robertu K. i Robertu Š. na odličnim trenucima za vrijeme studiranja.

Hvala svima koji ste vjerovali u mene.

SAŽETAK

Rad obuhvaća glavni koncept vojne glazbe u okviru 19. i 20. stoljeća, a glavni aspekt bazira se na povezanosti glazbe i vojske, glazbeno-vojne sastave i orkestre, glazbene instrumente te prepoznavanju najbitnijih i najpoznatijih koračnica. Cilj ovog rada je prikazati vojnu glazbu kao jednu od sastavnica u proučavanju vojne povijesti te istražiti što je zapravo vojna glazba i kako se ona koristila u spomenutim povijesnim periodima i pojedinim oružanim snagama te rodovima vojske kroz 19. i 20. stoljeće.

Ključne riječi: bubanj, glazba, koračnica, orkestar, pjesma, puhački instrumenti, sastav, truba, vojska

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
1.1 Vojna glazba i vrste vojne glazbe.....	1
1.2 Povijesni pregled razvoja vojne glazbe do 19. stoljeća.....	7
2. Vojni sastavi i orkestri 19. i 20. stoljeća	14
3. Glazbeni instrumenti korišteni u glazbeno-vojnim sastavima i orkestrima 19. i 20. stoljeća	21
4. Poznate vojne koračnice i ratne pjesme u popularnoj kulturi 19. i 20. stoljeća.....	25
5. Zaključak	30
6. Literatura	31
7. Prilozi.....	36

1. Uvod

„Kako je ugodan zvuk loše glazbe i loših namjera, kada započinjemo svoj marš na neprijatelja!“¹

Započinjem svoj rad s citatom poznatog njemačkog filozofa i pjesnika Friedricha Nietzschea jer smatram da pripada glavnoj temi ovoga rada, vojnoj glazbi. Možda Nietzsche u svom paragrafu ne razmišlja o samoj estetici, efektivnosti te izvedivosti takve vrste glazbe jer ipak djelo „*Dawn of the day*“ (*Zora dana*) ne raspravlja o vojnoj filozofiji ili vojnoj teoriji. Međutim, zasigurno, iz tog paragrafa možemo promisliti o tome da je čovječanstvo kroz evoluciju izašlo iz sukoba s ostalim stvorenjima u sukob između sebe kao vrste. Rat koji predstavlja organizirani sukob dviju ili više strana nije moderna pojava. Još od prvih civilizacija na prostoru Mezopotamije rat je konstantna praksa različitih kultura. Kako su civilizacije napredovale, tako su i ratni sukobi postajali sve organiziraniji, razorniji i ubojitiji.

Ono što daje nadmoć jedne vojske nad drugom je taktika, logistika i moral. Upravo taj moral je oduvijek bio velik stup vojne nadmoći zbog žudnje za pobjedom nad protivničkom vojskom, a najbolji način za podizanjem vojnog morala, osim karizmatičnosti zapovjednika, je glazba. Glazba je ta koja ljude motivira da nešto učine, a kako motivira pojedinca tako može motivirati i cijelu vojsku.

Uz napredovanje vojske napreduje se i na vojnoj glazbi. Ona postaje najvažniji čimbenik u 19. i 20. stoljeću, pa se stoga ovaj rad usredotočuje na to razdoblje. U radu je prikazana važnost vojne glazbe uz opis i vrste vojne glazbe, glazbeno-vojne sastave i orkestre, vojnu glazbu prije 19. i 20. stoljeća, vojne instrumente i listu poznatih vojnih marševa i ratnih pjesama.

1.1 Vojna glazba i vrste vojne glazbe

Sljedeće se potpoglavlje dijeli dvije grane. Prva govori općenito o vojnoj glazbi, druga je o vrstama vojne glazbe. Započeo bih potpoglavlje s citatom poznatog američkog generala Robert E. Lee:

„Ne vjerujem da možemo imati vojsku bez glazbe (E. Lee, 1864).“²

¹ Kennedy, M. J. (ur). 1911. *The Dawn of Day*. Sjedinjene Američke Države. New York: MacMilan Company., 557

Kada gledamo 19. stoljeće i način ratovanja velikih vojski uz velike vojne formacije, komunikacija je bila ključna za taktičke manevre i marširanje vojske. Zbog toga se vojske sve više orijentiraju na zvuk glazbenog instrumenta jer zvuk može pravilnim korištenjem dosegnuti velik odjek koji je prepoznatljiv i distinktivan od zvuka pucnjave i eksplozija. Vojni glazbenici su bili okupljeni u razne glazbene sastave kako bi u tijeku borbe održali smirenost i besprijeekorno izvršili svoju dužnost. Nešto stručnije priređuje Kaurić;

„Puhački sastavi vojnih formacija imali su često vrlo značajnu funkciju u podizanju borbenog morala u ratničkim pohodima, dok su u mirnodopskim razdobljima odigrali važnu ulogu u promicanju glazbenih ostvarenja u svojim sredinama.“³

Još jedan podatak donosi Howe:

„Vojske 18 i 19. stoljeća ovisile su o satnijskim *fiferima*⁴ i bubnjarima za komuniciranje zapovijedi tijekom bitke, reguliranje kampovskih formacija i dužnosti te pružanja glazbe za marširanje, ceremonije i moral.“⁵

Osim spomenutih glazbeno-vojnih sastava, poznatiji su i manji sastavi koji se nisu vodili isključivo jednim instrumentom, već su se koristili kombinacijama instrumenata zvanim *clique*, a ono sadrži: „Grupa bubnjeva i *clarions*⁶, koje prenose signale u reguliranju koraka pri marširanju.“⁷

Iako Howe spominje sastave koji su specifični za vojsku SAD-a, a Kaurić sastave koji su specifični za vrijeme Prvog svjetskog rata, dužnost vojnih glazbenika ostala je jednaka neovisno o zemlji i vremenu. Vojno-glazbeni sastavi oduvijek imaju zadaću podizanja morala glavnine vojske za vrijeme ratnog pohoda, neovisno o mjestu i vremenu njegove provedbe. Iz Prvog svjetskog rata prikupljeni su podaci o vojnim glazbenicima, čiji je pokušaj sviranja i podizanja morala donio neočekivane pobjede. Jedan od takvih slučajeva je škotski vojni *gajdaš*⁸ Daniel Logan Laidlaw, čiji je trenutak sviranja probudio moral britanskih trupa u bitci

² Kelley, C. B. & Snell, A. M. (ur.) 2004. *Bugle Resounding Music and Musicians of the Civil War Era*. Sjedinjene Američke Države. Columbia: University of Missouri Press., 26

³ Herman-Kaurić, V. (ur.) 2018. *Prva godina rata u Trojednoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji*. Republika Hrvatska. Zagreb: Matica Hrvatska., 383

⁴ Fiferi su vojni glazbenici koji rukovode instrumentom fife, čija je struktura relativno ista kao i struktura flaute. Fife je u principu manji te je njegova svrha isključivo vojna.

⁵ Howe, P. W. 1999. *Early American Military Music*. American Music, Vol. 17, No. 1. Sjedinjene Američke Države. Champaign: University of Illinois Press., 87

⁶ Srednjovjekovni instrument najbliži modernijoj trubi, za točan prijevod nisam siguran.

⁷ Brenet, M. & Chardon, M. 1917. *Franch Military music in the Reign of Louis XIV*. The Musical Quarterly, Vol. 3, No. 3. Ujedinjeno Kraljevstvo. Oxford: Oxford University Press., 355. (Slika 1 u prilogima)

⁸ Scottish bagpipers ili Škotski gajdaši su tradicionalni Škotski vojni glazbenici koji su pratili Škotske postrojbe u borbu od srednjeg vijeka. (Slika 2 u prilogima)

kod Loosa u rujnu 1915. godine. Njegov akt smatran je herojskim aktom jer je bio presudan za pobjedu Britanije te je za ovaj čin dobio počasno odlikovanje *Victoria Cross*⁹ što nam govori kako su i vojni glazbenici mogli biti odlikovani na jednak način kao i ostali vojni obveznici.¹⁰

Nažalost, ponekad je vojna glazba ostavila slab utisak i doživjela potpuni promašaj kada se upotrijebila u krivi trenutak, s obzirom na to da su smrti vojnika već uvelike smanjile vojni moral. Primjerice, u vremenu Prvog svjetskog rata dogodila se bitka na rijeci San u jesen 1914. godine. Austro-ugarski Feldmaršal Conrad von Hotzendorf naredio je svojim trupama da prelaze rijeku preko malih brodova kada ih je obila Austro-Ugarska i granatirala Ruska artiljerija. Kako bi ublažio negativan efekt na moral, jedan od prisutnih zapovjednika naređuje glazbeno-vojnom sastavu da svira u vremenu prebacivanja postrojbi preko rijeke. Očekivano, rezultati su bili poražavajući za Austro-Ugarsku te vojna glazba nije uopće doprinijela povećanju morala već je stvorila kontraefekt. Moral je već prije bio oslabljen, a glazba je samo uvećala utisak tuge.¹¹

Osim što su vojni glazbenici mogli biti odlikovani kao i regularna vojska, isto tako su dobivali jednake logističke potrebe uz glazbene instrumente. Jedan od takvih primjera dolazi iz vremena Američkog rata za neovisnost. O ovome govori i sljedeći citat: „Sud je naredio Goodsellu da popravi štetu na bubnju te je zabludjeli vojnik pretrpio gubitak svoje zalihe viskija na dva tjedna.“¹²

Osim po šteti na svojem trošku, vojni glazbenik imao je pravo na sljedovanje alkoholom kao i regularni vojnik. To označava činjenicu da su se vojni glazbenici također smatrali dijelom regularne vojske te su u slučaju gubitka instrumenta, smjeli, pa čak bili i primorani uzeti oružje u ruke. Uostalom, kao regularni dio vojske, vojni su glazbenici morali proći osnovnu obuku kako bi, ako bude potrebno, pomogli ostalim vojnicima u vojnom pohodu.

Vojni glazbenici, kao i regularna vojska nisu imali slobodne ruke, a glazbu koju su svirali nije bila nasumična ili po želji glazbenika, već je zapovjednik vojnog sastava, u dogovoru sa zapovjednikom postrojbe odredio koju će glazbu vojni glazbenici izvoditi. Kako bi se ovo

⁹ Odlikovanje Britanske vojske na najvećoj razini koje i danas postoji, a utemeljeno je još 1857. godine za vladavine kraljice Viktorije te je ostalo u tradiciji da vladajući monarh odlikuje vojnika. (Slika 3 u prilozi)

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=CHYbYdfuyNs>, *Daniel Laidlaw VC, Piper of Loos* (Pristupljeno 3. kolovoza 2020. 16:02)

https://www.youtube.com/watch?v=BNcKLP_dqAA, *Captured tanks- bagpipers I OUT OF THE TRENCHES* (Pristupljeno 6. kolovoza 2020. 10:27)

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=QrT7H2DvQ3Y>, *Learning From Napoleon- Russia, the underestimated Enemy I THE GREAT WAR- Week 12* (Pristupljeno 6. kolovoza 2020. 15:12)

¹² Howe (bilj. 5), 109

reguliralo postojali su nadređeni inspektori za standardizaciju i nadzor, a oni su imali zadatak provjeravati spremnost i stručnost vojnog glazbenika kao i zadatak provoditi usavršavanje istih. Nadalje, njihov zadatak je uviđanje u opremljenost vojnih glazbenika i održavanje njihovog zdravlja te u slučaju nepravilnosti iste prijaviti nadređenom generalu ili glavnom zapovjedniku svih vojnih snaga.¹³

Vojni glazbenik imao je osnovno ili stručno znanje o glazbi, što mu je donijelo poziciju da izvodi određeni instrument. Oni su pristupili vojsci kao volonteri pa su time zaradili položaj u glazbenom-vojnom sastavu ili orkestru ili su bili mobilizirani tijekom rata te su odabrani prema svojoj sposobnosti za mjesto među vojnim glazbenicima.

Kao i svaka druga glazba tako se i vojna glazba dijeli na vrste. Razlog postojanja tih podjela je veoma jednostavan. One postoje zbog razlikovanja naređenja, mijenjanja vojnih formacija i okruženja u kojem se vojnik nalazi, zastrašivanja protivnika te održavanja koraka tijekom marširanja. Naravno, koračnica kopnene vojske nije namijenjena za ratno zrakoplovstvo i obrnuto. Ipak, određene koračnice spajaju sve grane vojske, kao što je koračnica *Mi smo garda Hrvatska* u izvedbi Orkestra Oružanih snaga Republike Hrvatske.¹⁴

Prva vrsta vojne glazbe najpopularnija je *Vojna koračnica* ili *marš*. U glazbenoj teoriji koračnica predstavlja glazbenu kompoziciju u dvostrukom i četverostrukom taktu, koja posjeduje jaki naglašeni ritam te je dizajnirana ili prilagođena za pratnju koračanja ili marširanja vojske. Vojna koračnica nastaje još iz vremena srednjeg vijeka u Osmanskom Carstvu, dok se u Europskim zemljama prilagođavala kroz vrijeme i razvoj vojske. Korist vojnih koračnica pokazuje se u postupnoj profesionalizaciji vojske i održavanju morala za vrijeme dugih marševa. S vremenom vojne koračnice postaju prilagođenije svim granama vojske pa se tako njihova prisutnost nije mogla negirati i/ili izbjeći na vojnim paradama, promocijama, vojnim manifestacijama i slično.¹⁵

Određene su zemlje tijekom 19. i 20 stoljeća imale uvode u koračnicu. Ti uvodi su bili kratki no vrlo bitni jer su označavali početni korak i usklađivanje između instrumenata. Početak započinje od strane bubnjara. Prvo manjih, a zatim većih i njihovim uštivanjem, a nakon toga se uključuju *fiferi* i ostali puhački instrumenti, naravno, ako su prisutni.

¹³ Howe (bilj. 5), 89-90

¹⁴ Domoljubna pjesma napisana 1991. godine i uglazbljena u službenu koračnicu OSRH-a <https://www.youtube.com/watch?v=uOSKVfQn9T0> od 0:15 do 4:00 u izvedbi Orkestra Hrvatske ratne mornarice. (Pristupljeno 8. kolovoza 2020. 09:56)

¹⁵ Allen, R. (ur.) 2005. *The Penguin English Dictionary/Engleski rječnik*. Republika Hrvatska. Zagreb: Mozaik knjiga., 850

Uštímavanje ne mora biti samo prije uvoda, već je prisutno između dvije koračnice kada se mijenja tempo i ritam.¹⁶

Druga vrsta iako nije formalna i profesionalna vojna glazba i ratne pjesme nastaju od strane vojnika. Bilo da je vojna koračnica ostavila takav dojam na vojnike da su oni osmislili riječi dok marširaju ili za vrijeme boravka u vojnom kampu/utvrđi/bazi kada povezuju civilnu glazbu s vojnim motivima. Motivi ratnih pjesama su razni, pa se tako ratne pjesme iz doba Napoleona ne mogu povezati s pjesmama iz Prvog svjetskog rata, dok s druge strane neke ratne pjesme imaju patriotsku struju koja seže unazad više desetljeća. Za izvođenje ratne pjesme nije potreban glazbeno-vojni sastav koji uglazbljuje pjesmu, već se pjesme izvode na amaterski način bilo u vokalnom ili vokalno-instrumentalnom obliku. Čest je slučaj da ratne pjesme zadrže vojne okvire kroz dugačak period u vojsci, pa se iz njih stvaraju nove vojne koračnice koje postaju standardizirane i formalne.

Primjer motiva za ratne pjesme nalazi se u vojnim motivima hrvatskih vojnika u Prvom svjetskom ratu, a oni se nabrajaju kao epski, junački, ratni, regrutski, soldatski i graničarski motivi.¹⁷ Veliki broj ovih pjesama je ostao popularan i nakon rata ili je tijekom rata prikupio veliki broj obožavatelja pa su takve pjesme prvi put bile snimljene za širu publiku izvan vojnih okvira glazbeno-vojnog sastava ili orkestra. Jedna od takvih pjesama je *¡Ay Carmela!*¹⁸, čija se popularnost proširila izvan granica Španjolske te se čak i danas preuveličano koristi kada se uoči naznaka fašizma.

Vojni kamp čija struktura posjeduje više objekata u kojima se vojnici nalaze, bilježi veliki broj postrojbi, pa time i vojnika. Radi toga, treća vrsta vojne glazbe odnosi se na vojne pozive i fanfare. Vojne pozive izvodili su vojni glazbenici čiji zvuk vojne trube označava donošenje zapovjedi jer instrument prenosi zvuk puno jače nego glas.

„Vojni pozivi su glazbeni signali koji najavljuju zakazane i određene ne zakazane događaje u vojnim instalacijama. Zakazani pozivi su propisani od zapovjednika i

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=9-ygmng4CFU>, *Cedar Creek 150th reenactment- Rebs deploying for battle*. (Pristupljeno 9. kolovoza 2020. 19:54) . Svaka postrojba imala je svoj glazbeno-vojni sastav, ako su imali prethodan dogovor mogli su svirati istu koračnicu ili su svirali posebnim repertoarom.

¹⁷ Jambrešić-Kirin, R. & Miholić, I. 2019. *Prvi svjetski rat u hrvatskim tradicijskim pjesmama*. Republika Hrvatska. Zagreb: Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti., 8

¹⁸ *Ay Carmela* je pjesma Republikanskih snaga u Španjolskom građanskom ratu (1936-1939), nastala je još za vrijeme Napoleonskih ratova a zadržala se je u tradiciji sve do Građanskog rata. Njezina popularnost se očituje u raznim prepjevima i obradama na strane jezike.

uobičajeno prati određen slijed. Ne zakazani pozivi se oglašavaju u smjeru zapovjednika.“¹⁹

Svaki vojnik je prethodno poučen da na određen zvuk trube mora izvesti zapovijedi koje se od njega očekuju. Hrvatski primjer ovakvog izvođenja je *Zov trube* tijekom povijesno-vojne manifestacije Sinjske Alke.²⁰

Slične vojnim pozivima su *fanfare*, a one predstavljaju kratke časne izvedbe koje bivaju izvođene tijekom ceremonija u čast osobi koja je prisutna. Visokopozicionirani vojni službenici, državni i civilni službenici pri vojsci imaju određenu formu izvođenja, koju izvode glazbeno-vojni sastavi ili orkestri ovisno o manifestaciji i događaju.²¹

Možda se vojna glazba odmah asocira uz glazbeno-vojni sastave i orkestre, no svu vojnu glazbu koju danas možemo reproducirati imamo zahvaljujući audio snimkama. Ova četvrta vrsta vojne glazbe, počela se je koristiti nešto intenzivnije u drugoj polovici 20. Stoljeća, no snimljena glazba svoje korijene pronalazi još prije Prvog svjetskog rata, među prvim gramofonskim pločama. Starija tehnologija nije mogla snimiti svaki zvuk u detalj kao što se to može danas, međutim i dalje je zanimljivo poslušati snimku stariju od 100 godina. Neke od takvih snimki su: *The British Grenadiers*²² iz 1902. – 1903., *Marching Through Georgia*²³ iz 1901. i *Die Wacht am Rhein*²⁴ iz 1902. godine.

„Proizvodnja gramofonskih ploča s vojničkom glazbom povećala se tijekom Velikog rata i moglo se čuti kako ih sviraju s obje strane bojišnice, najčešće na malim prenosivim gramofonima.“²⁵. Upravo su ti mali prenosivi gramofoni imali kod vojnika posebnu važnost za provedbu svakodnevice rata, a njihova bitnost započela je proces kontinuiranog snimanja vojne glazbe. Njihova upotreba je bila česta do kraja Drugog svjetskog rata kada radio stanica preuzima reproduciranje glazbe.

¹⁹ <https://www.bands.army.mil/music/buglecalls/>, (Pristupljeno 9 kolovoza 2020. 21:32). Ista stranica donosi uobičajen slijed zakazanih vojnih poziva.

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=TJ66Ep8aFF4>, *Zov trube (Sinjska Alka)- Mladen Poljak (Buco)*. (Pristupljeno 10. kolovoza 2020. 12:32). Primjer izvođenja vojnog poziva.

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=ext7Zz-oJHc>, *London Military Band- Royal Fanfare- Arthur Bliss*. (Pristupljeno 10. kolovoza 2020. 01:22). Primjer izvođenja fanfare od strane Londonskog glazbeno-vojnog sastava.

²² <https://www.youtube.com/watch?v=1myKSNJO0dk>, (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 11:56). Trenutno najstarija izvedba pjesme The British Grenadiers

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=tzgNsJivYcI>, (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 12:23) . Trenutno najstarija instrumentalna izvedba pjesme Marching through Georgia

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=BFvVOhqq9xo>, (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 13:02). Trenutno najstarija snimljena izvedba Die Wacht am Rhein

²⁵ Herman-Kaurić (bilj. 3), 390

Možda nije tema koja pripada ovdje, ali bi, zasigurno, bilo respektabilno barem spomenuti *glazbu* mornarice. Prijevod je nezgodan jer se ugrubo iz konteksta može obznaniti kao *morske pjesme* iako one predstavljaju nešto puno više. Na brodu koji prelazi Atlantik mogao se vidjeti šarolik izbor robe koja se prevozi, ali rijetko koji brod je imao glazbeno-vojni sastav na njemu. Međutim, mornari su nosili osobne glazbene instrumente koje su svirali; harmonika, usna harmonika, mandolina, flauta i slično. Ti instrumenti su u pratnji posade cijelog broda svirali morske pjesme kroz duga putovanja na brodu.

U velikom broju slučajeva, instrumenti na brodu znali su biti zabranjeni od strane kapetana broda. Kako bi vojnici izbjegli dosadu, pokušavali su izvoditi slabiji oblik *A Capella* na svojim već poznatim pjesmama.²⁶

Posljednja vrsta vojne glazbe je *Candence*. Ona se odnosi na ponavljanje iste melodije u nekoliko taktova. *Candence* se najviše koristi u SAD-u i UK prilikom treniranja za vrijeme temeljne obuke u verziji zajedničkog pjevanja cijele postrojbe, a započinje tako što narednik instruktor započne svoj stih kojega ostali vojnici ponavljaju.²⁷

1.2 Povijesni pregled razvoja vojne glazbe do 19. stoljeća

Osim po vrstama, vojna glazba je slična svakom drugoj glazbi po svojem povijesnom putu. Bitno je uočiti kako je vojna glazba došla u okvire profesionalnih europskih vojski prije 19. stoljeća te uvidjeti kako se razvijala do tada.

Rimljani su svojim čestim ratovanjem i velikim pobjedama provodili konstantnu ekspanziju svoga teritorija. Upravo zbog toga u 2. stoljeću pr. Kr za vrijeme Rimske Republike i vladavine konzula Gaja Marija, dolazi do velike reforme vojske. Ono što je činilo glavninu rimske vojske do tada, tzv. *Rimski manipul*, mijenja se u novu formaciju zvanu legija. Legija je sadržavala 10 kohorti, kohorta 6 centurija, centurija 10 contuberniuma, a contubernium je činio 8 ljudi koji zajedno dijele jedan vojni šator. Implementiranje nove reforme za Rim je značilo stvaranje prve profesionalno organizirane vojske u antičko doba.²⁸

²⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=4fVQwzv5Qfc>, Johnny Collins – Leave Her Johnny. (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 14:37) . Primjer jedne morske pjesme na engleskom jeziku

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=Lu7le9EXSEs>, She Wore a Yellow Ribbon. (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 14:12). Primjer jedne *candence* u izvedbi postrojbe Američkih marinaca

²⁸ <https://www.unrv.com/empire/gaius-marius.php>, (Pristupljeno 30. srpnja 2020. 17:11). <https://www.youtube.com/watch?v=Rcbedan5R1s>, Roman Army Structure Vindolanda Museum. (Pristupljeno 30. srpnja 2020. 17:22)

Pogotovo za vrijeme Carstva kada su legije morale prolaziti kroz svoje duge marševe, javlja se simbolika pjevanja i skandiranja ovisno o nazivu legija. Točan način i sadržaj istoga nije poznat zbog manjka izvora, no vrlo je bitno ovo spomenuti jer smatram da je prva organizirana vojna glazba. Filmske adaptacije pokušale su to prikazati kroz godine, no prvi kvalitetan prikaz takvog pjevanja i skandiranja prikazuje preradu filma *Ben Hur* iz 2016. godine. Kako je to filmska adaptacija, ako se izbací filmska drama i pozadinski zvukovi za pojačanje ambijenta, dobit ćemo približno solidan i donekle realan prikaz pjevanja, te skandiranja legije prilikom marširanja.²⁹

Osim samog pjevanja, rimske legije nisu ostale dužne instrumentima i glazbi. Upravo suprotno govori nam rimski autor *Vegetius*³⁰ u svom djelu *De re militari* gdje u knjizi 2, poglavlja 22. :

„Legija isto ima velike trubače³¹, puhače ratnog roga³² i male trubače (vojna truba danas)³³. Veliki trubači pozivaju vojnike na bitku i na zvuk povlačenja. Puhači ratnog roga pozivaju barjake koji prate njihove zapovjedi. Tako da, vojnici izvan borbe odgovaraju zvuku velike trube. Kada se barjaci miču, ratni rog se oglašava. I ratni rog i velika truba se čuju na bojnopolju za vrijeme bitke. *Classicum* je naziv za zvuk koji signaliziraju mali trubači, ovo se smatra znakom visokog zapovjedništva, jer se *classicum* oglašava u prisutnosti cara ili kada se smrtna kazna izvršava nad vojnikom, jer se to mora činiti po carskim zakonima.“³⁴

Nakon propasti Zapadnog Rimskog Carstva gubi se upotreba vojne glazbe u Europi, ali europski ranosrednjovjekovni izvori, zasigurno još prije nastanka Osmanskog Carstva ili propasti Istočnog Rimskog Carstva spominju pojavu bubnja u Europi preko iberskih Maura. No izvori ne govore o korištenju tih bubnjeva u kršćanskim krugovima te se vjerojatno taj običaj smatrao poganskim ili nevjerničkim.³⁵

Čak i stari kineski izvori iz vremena Han dinastije spominju prototip glazbeno-vojnih instrumenta turskih korijena koji su bili zarobljeni od strane carskih vojnika u vremenu

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=WvS8cvapdMk>, *Ben Hur (2016) Roman march into Jerusalem*, (Pristupljeno 30. srpnja 2020. 17:42). Prikaz Rimskih legionara u filmu *Ben Hur* iz 2016. godine

³⁰ Publius Flavius Vegetius Renatus- Rimski autor kojemu s pripisuju dva djela, prvo je *De re militari* koje se bavi vojnom tematikom, a drugo je *Digesta Artis Mulomedicinae* čije je područje veterinarstvo.

³¹ Tubicines, legionari koji sviraju instrument rimska tuba. (Slika 4 u prilogima)

³² Cornicines, legionari koji sviraju instrument rimski ratni rog. (Slika 5 u prilogima)

³³ Bucinatores, legionari koji sviraju instrument rimska vojna truba, slična struktura kao i rimski ratni rog.

³⁴ Milner, N. P. (ur.) 1996. *Vegetius: Epitome of Military Science*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Liverpool: Liverpool University Press., 56

³⁵ Farmer, G. H. 1946. *Turkish influence in military music*. Journal of the Society for Army Historical Research, Vol. 24, No. 100. Ujedinjeno Kraljevstvo., 177

ekvivalentnom početku kršćanske ere na europskom tlu. Kasnije se taj narod turskih korijena spustio na Bliski Istok i počeo graditi svoje države, a iz tih država nastaje *Rumski Sultanat*³⁶, preteča Osmanskog Carstva.³⁷

Drugi, ključan susret kršćanske Europe s islamskim glazbeno-vojnim instrumentima za vrijeme križarskih ratova navodi Farmer;

„Dokle god se je saracenska *tabl khana*³⁸ čula da svira, muslimani su se nastavljali boriti. Budući da je apsolutni prestanak ove glazbe označavao da su ratni barjaci izgubljeni ili su pokupljeni u povlačenju te da je bitka gotova.“³⁹

Ti saracenski vojni glazbenici imali su zadatak održavanja morala u bitci, a njihovo zarobljavanje i/ili zarobljavanje glazbeno-vojnih instrumenata smatralo se velikim ruglom i sramotom u islamskim vojskama. Takva se praksa kasnije prenijela na europski svijet zajedno sa sviranjem raznih hvalospjeva, odnosno fanfara za određene srednjovjekovne ratne vođe. Saracenski vojni običaji te instrumenti prenijet će se i na Osmansku vojsku koja za vrijeme kasnog srednjeg vijeka prodire u Europu iz samog srca nekadašnjeg prostora Bizantskog Carstva koji Osmanlije ruše⁴⁰.

Osmanlije svojim ulaskom u Europu dovode novine poput novih vojnih taktika, sustava obrane, stajaće vojske kao i brojne civilne i društvene novine koje su ostale na prostorima gdje su nekada vladali. Uz sve te novine, jedna od njih je izdominirala cijelom Europom da ju prihvati kao izvorno svoju. Ta novina se naziva vojnom glazbom. Naime, vojna glazba dolazi s Osmanskim glazbeno-vojnim sastavom koji se naziva *Mehterhane*⁴¹, a zanimljivo je kako se upravo takva grana glazbe proširila kao jedini glazbeni utjecaj na područje europske kulture.

Osmanski *Mehterhane* smatrao se važnim za autoritet i značaj sultana, a glazbeno-vojni sastav imao je više funkcija od kojih su izvođenje glazbe za vrijeme bitke, formalnog koncerta, vojnih vježbi, administrativnih funkciji, izabiranje novih vojnih generala i slično⁴².

³⁶ Država u središnjoj Anatoliji čiji naziv označava Rimski sultanat nakon što su preuzeli glavninu Azijskog teritorija Bizantskog Carstva u 11. stoljeću. Sultanat je postojao do polovice 13. stoljeća kada Mongolska osvajanja uništavaju strukturu države te dolazi do rascjepkavanja na više manjih vladara.

³⁷ Lichtenwanger, W. 1948. *The Military Music of the Ottoman Turks*. Bulletin of the American Musicological Society, No. 11/12/13., 55-56

³⁸ Saracenski glazbeno-vojni sastav sličan kasnijem Osmanskom vojnom sastavu po tonskoj ljestvici i instrumentima

³⁹ Farmer (bilj. 36), 177

⁴⁰ Farmer (bilj. 36), 178

⁴¹ Mehterhane još nazivan i Davulhane, primjer zvučnog zapisa na <https://www.youtube.com/watch?v=tQgxdcLS1n8>, (Pristupljeno 15. kolovoza 2020. 14:12). (Slika 6 u priložima)

⁴² Lichtenwanger (bilj. 38), 55-56

Instrumenti kojeg je glazbeno-vojni sastav posjedovao sastoji se od:

„*Zurna*⁴³ (Tip oboe u dvije veličine), *davul*⁴⁴ (cilindrični bubanj), zil (činele), *nakkara*⁴⁵ (mali timpani), *kus* (veliki timpani), *boru* (truba) i *chaghana*⁴⁶ (štapna zvečka, preteča kasnije europskog modela *jingling johnny*).“⁴⁷

Prvi instrument prihvaćen među europskim vojskama je timpani. Farmer spominje kako se taj instrument proširio među dvorovima ugarskih, britanskih, francuskih i danskih vladara, a kasnije se širi na njihove vojske kao pratnja. Sljedeći instrument koji se rapidno širi Europom je oboa no instrument koji je već donesen u Europu još u 9. stoljeću je *šalmaj*, a Europljani su ga rado koristili u vojne svrhe u pratnji ratnika i ratnih skupina. Šalmaj, zajedno s oboom postaje preteča i uvjet za nastanak kasnijeg instrumenta klarinet. Posljednji instrument koji se pojavljuje je *jingling johnny*. On svoju pozornost dobiva vrlo kasno te zbog svoje veličine i neprilagodljivosti vrlo rano izlazi iz službenog sastava.

Poznato je da danas jedino njemački, čileanski, ruski i francuski glazbeno-vojni sastavi koriste taj instrument dok su većina vojski izbacili taj instrument u 19. stoljeću. Budući da je osmanski glazbeno-vojni sastav postao kulturološki popularan, prvi koji ga koristi je poljski kralj i saski izborni knez Augustus II., koji od sultana dobiva puni sastav kao poklon za krunidbu. Farmer komentira i domaćeg baruna von Trenck, čija postrojba Trenkovih pandura ulazi u Beč uz glazbeno-vojni sastav u formi osmanskog.⁴⁸

Prestankom osmanskih napredovanja, prestaju i Osmanska osvajanja, a time prestaje funkcionirati stari *Timarsko-Spahijski sustav*.⁴⁹ Prvom polovicom 19. stoljeća, Osmansko Carstvo počinje uvoditi niz reformi. Neke od tih reformi odnosit će se na vojsku i njenu modernizaciju koju su obavljali plaćeni strani eksperti. Jedna od niza modernizacija vojske odnosit će se na vojnu glazbu. Zanimljivo je kako su ti strani Europljani donijeli „novu“ vojnu glazbu osmanskoj vojsci, iako su prije nekoliko stoljeća njihovi preci donijeli tu sličnu glazbu u Europu.

Prvi od slučajeva gdje se vojna glazba proširila na korištenje tijekom boja je prostor Vojne Krajine i Civilne Slavonije, čiji su stanovnici bili prvi Europljani koji su ulazili u boj svirajući

⁴³ Slika 7. u prilogima

⁴⁴ Slika 8. u prilogima

⁴⁵ Slika 9 u prilogima

⁴⁶ Slika 10. u prilogima

⁴⁷ Lichtenwanger (bilj. 38), 56

⁴⁸ Farmer (bilj. 36), 178-182

⁴⁹ Timarsko-Spahijski sustav je vojno-feudalni sustav Osmanskog Carstva u periodu od nastanka do uvođenja Tanzimata.

vojnu glazbu. Ideja same vojne glazbe ulazi u njihovu tradiciju kroz učestale borbe s Turcima iz koje su upoznali turske običaje. Farmer spominje baruna koji je imao posjed tamo, von Trencka, kako ulazi u Beč u prethodnici turskog sastava.⁵⁰ Turski sastav ne odnosi se na to da je Franjo Trenk vodio sastav sačinjen od Turaka, već da je sastav imao instrumente koje su koristili turski sastavi prilikom trajanja bitke. Franjo Trenk započinje svoju karijeru ratovanja s graničarima u Rusko-Turskom ratu, ratovajući na strani Ruskog Carstva protiv Osmanskog. Kako je u prvoj polovici 18. stoljeća, caricu Mariju Tereziju zahvatio Rat za austrijsko naslijeđe⁵¹, prihvatila je Trenkovu pomoć kada je nudio *1000 momaka koji će se boriti za kraljicu*. Trenk ubrzo nakon uspješnog mobiliziranja dolazi u Beč uz veliko oduševljenje građana.⁵²

„27. svibnja 1741. godine cijela je postrojba prošla kroz Beč u defileu uz sviranje *turske bande*. Bečlijeci su bili oduševljeni dojmom koji su ostavili panduri te su sutradan defile obnovili pored salezijanskog samostana da bi ih vidjela carica Amalija, udoва Josipa I.“⁵³

Nešto detaljniji opis Pandura ističe njihovu specifičnost i posebnost od tadašnjih Europskih vojski:

„Njihova posebnost bila je i način odijevanja sličan onome turskih vojnika. Takav izgled bio je dio tadašnjeg psihološkog ratovanja, jer su kod Europljana stoljeća ratovanja protiv turskih osvajača ostavila duboke traume. Trenkovci su imali i prvi vojno glazbeni odsjek u Europi nazvan *turska banda*, koji je svirao orijentalne melodije izazivajući kod protivnika psihološki pritisak i opću nelagodu. Vojni glazbeni odred bio je sastavljen od dvanaest glazbara, koji su svirali na bubnjevima, frulama i činelama.“⁵⁴

Sastav *trenkove bande*, kako su nazivali njegov glazbeno vojni sastav, je sljedeći: veliki bubanj koji se udarao s obje strane (turski *davul*), činele koje se po prvi put pojavljuju u Europi i 10 puhačkih instrumenata (turski zurna). Sastav je svirao glazbu orijentalne tematike

⁵⁰ Farmer (bilj. 36), 181

⁵¹ Rat između Austrije i Pruske od 1740. do 1748 godine. U rat su se uključile Nizozemska i Britanija na Austrijsku stranu uz Francusku i Bavorsku na Prusku stranu. Iako je razlog za rat ne priznavanje vladara ženskog spola na Austrijskom tronu, pravi razlog je pokrajina Silesia (Šleska) koju je Pruska željela.

⁵² Hollins, D. 2005. *Austrian frontier troops 1740 - 98*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Oxford: Osprey Publishing Ltd., 5-6

⁵³ <https://www.pp-trenkovi-panduri.hr/novosti>, Pristupljeno 25. kolovoza 2020. 12:53

⁵⁴ <https://hrvatski-vojnici.hr/franjo-trenk-i-njegovi-panduri/>, Pristupljeno 26. kolovoza 2020. 15:12. (Slika 11. u priložima)

turskih motiva. Razlog tome je bio strašenje protivnika nečuvenim prizvucima i potreba za moralnom pobjedom nad protivnikom.⁵⁵

Francuska za vrijeme Luja XIV. prolazi kroz razdoblje visokog apsolutizma i luksuza. Francuskom kralju bilo je potrebno da i njegova vojska izgleda luksuzno na bojnog polju. „U istom periodu izgradnje Versaillesa, povezani su dokumenti koji razotkrivaju veličinu i uspješnost interesa Luja XIV prema vojnoj glazbi.“⁵⁶ Bubanj počinje biti primarni instrument čiji udarac određuje korak, a korak se je držao tako što se započinje lijevom nogom na prvu notu i desnom nogom na zvuk pete note. Ovo naravno ne označava da je vojnik poskakivao na lijevoj nozi do pete note, već da je vojnik uobičajenim hodom imao određen korak tako što na zvuk pete note pruža desnu nogu.

Drugi instrument je truba koja je: „Instrument koji, je korišten u miru, kao i u ratu, u svim vrstama slavlja i javnim svečanostima.“⁵⁷ Ona zamjenjuje srednjovjekovni ratni rog, a njen zvuk razbija monotoniju bubnja prilikom dugih vojnih marševa. Prvobitno se je počela koristiti među konjaništvom jer ono nije bilo praktično za izvođenje bubnja na konju.

Što se tiče nabavke instrumenata, državna blagajna je terećena za trošak jednog bubnja po postrojbi grupacije sličnoj satniji i jedne trube u postrojbi konjaništva. Ostali glazbenici se plaćaju po pukovnikovom i časničkom trošku, što je bila slična praksa u ostalim zemljama Europe tog perioda.⁵⁸ Engleska vojna glazba najviše je obilježena ranim engleskim, kasnije britanskim regularnim postrojbama zvanima *crveni kaputi*.⁵⁹ Njihova povijest počinje zajedno s uvođenjem vojne glazbe i profesionalizacije vojske koja je došla za vrijeme *Engleskog građanskog rata*.⁶⁰ Upravo je taj sukob pokrenuo veliki broj patriotskih pjesama koje su većinom bile namijenjene kralju i rojalistima. Problem tih patriotskih pjesama iz vremena engleskog građanskog rata je taj što nisu bile dovoljno prilagođene za vojne prilike, a osim toga pjesme iz tog perioda većinom su bile upućene svrgnutom kralju koji je bio katolik, što u Engleskoj više nije bilo dopušteno nakon *Slavne Revolucije*.⁶¹

⁵⁵ <https://www.pp-trenkovi-panduri.hr/novosti>, Pristupljeno 25. kolovoza 2020. 12:53

⁵⁶ Brenet & Chardon (bilj. 7), 341

⁵⁷ Brenet & Chardon (bilj. 7), 345

⁵⁸ Brenet & Chardon (bilj. 7), 341-356

⁵⁹ Engleski prijevod Redcoats, Engleske te kasnije Britanske regularne postrojbe poznate po svojim crvenim vojnim uniformama koje su služile za raspoznavanje. Prvi naziv za njih je glasio New Model Army i bili su isključivo parlamentarne postrojbe koje su izgledale nešto drugačije od kasnijih Redcoats. (Slika 12. u prilogu)

⁶⁰ Engleski građanski rat (1642-1655) naziv za sukob između rojalista, koji su podržavali vlast tadašnjeg Engleskog kralja Karla I. i kasnije Karla II. Stuarta. Protiv snaga parlamentaraca koji su podržavali vlast i pravo parlamenta i Olivera Cromwella nad kraljevskom vlasti.

⁶¹ Revolucija koja je svrgnula Jamesa II. Stuarta u korist njegove kćeri Mary Stuart i njenog supruga Williama II. Orange od Ujedinjenih provincija (Nizozemske). Svi vladari Ujedinjenog Kraljevstva nakon toga nisu katolici

Apsolutna profesionalizacija i regulacija crvenih kaputa dolazi za vrijeme vladavina Kraljice Ann Stuart (1702. – 1714.) jer baš u tom vremenu nastaju najpoznatije koračnice i vojne pjesme Ujedinjenog Kraljevstva. Veliki broj škotskih koračnica nastaje nešto kasnije za vrijeme i poslije *Jakobitskog ustanaka 1745. godine*⁶², premda u početku nisu bile dopuštene zbog političkih razloga, određene koračnice svirane na gajdama bile su dopuštene u kasnijim godinama.

Nadalje, popularnost stječu koračnice na tematiku sedmogodišnjeg rata i Američkog rata za neovisnost, no najveća eksplozija patriotskih pjesama i koračnica dolazi za vrijeme Koalijskih ratova protiv Francuske (1792. – 1815.) , osobito onih u kraljevskoj mornarici.⁶³

Američka vojna glazba s druge strane počinje poprimati svoje korijene još za vrijeme Sedmogodišnjeg rata ili kako u SAD-u to nazivaju Indijanskim ratom. Kako disidentstvo protiv kralja i dalekog parlamenta u Londonu počinje biti sve popularnije, tako se počinje graditi novi identitet bivših kolonista. Glavni zahtjev američkih kolonista je reprezentacija za porez koji oni plaćaju kralju, međutim kralj nije oduševljen ovim i povećava poreze bez imalo sluha prema njima. Situacije kulminiraju najviše u gradu Bostonu zbog čega će taj grad ostati zapamćen po masakru koji se tamo dogodio kao i famozna čajanka.

Ove situacije s vremenom eskaliraju u sami rat, a rat je predvodio izgradnju nove i mlade nacije. Razlog zašto je ovaj rat bitan u radu, govori Howe: „Rat za nezavisnost je kao posljedicu služio u formi katalizatora za stvaranja glazbe, standardizaciju repertoara, nastavne metoda i glazbeno-vojne sastave.“⁶⁴. Značaj ovoga rata za razvoj vojne glazbe pokazuju i pisani izvori koji govore o glazbenim inspekcijama. Spominje se Friedrich W. von Steuben, Pruski barun, kojega general i predsjednik Washington postavlja kao glazbenog inspektora. Njegov zadatak je bio uskladiti vojne glazbenike da se ponašaju na bojnom polju po standardu Europskih sila, a Benjamin Clark je čak i nakon rata nastavio razvoj vojne glazbe te je za održavanje standarda napisao *Drummer's Book of Music*.⁶⁵

⁶² Ustanak u Škotskoj čiji je povod ponovna instalacija Stuart dinastije na tron, koja je izbjegla u Francusku nakon Slavne Revolucije. Ustanaka je bilo više no najpoznatiji je ustanak iz 1745. godine predvođen *Bonnie Princ Charlie*. Ustanci su bili neuspješni zbog slabosti organizacije i manjka podrške od Francuskog Kraljevstva.

⁶³ Winstock, L. 1970. *Songs & Music of the Redcoats*. Sjedinjene Američke Države. Harrisburg: Stackpole Books., 9-149

⁶⁴ Howe (bilj. 5), 88

⁶⁵ Howe (bilj. 5), 89., 95. (Slika 13. u prilogima)

2. Vojni sastavi i orkestri 19. i 20. stoljeća

Vojni glazbenici nisu samostalno izvodili glazbu, oni su zajedno svirali u glazbeno-vojnim sastavima i orkestrima te raznim ansamblima. Od sastava bubnjara, s vremenom se uključuje i *fife* odnosno, vojna flauta, te se ta kombinacija zadržava kroz 18. i 19. stoljeće. Za vrijeme Američkog građanskog rata, svaka postrojba satnije imala je svoje bojne glazbenike. U Američkom slučaju to je jedan bubnjar i jedan *fifer* minimalno, koji su provodili dnevne signale. Govorili su vojnicima kada je vrijeme za jelo, buđenje i spavanje. Spajanje tih manjih postrojbi u jednu veću, stvaraju glazbeno-vojne sastave, pa tako i orkestre na razini pukovnije, čija je dužnost izvođenje određenih signala i *cadence-a*, simbolizirala formalne prigode⁶⁶.

Prvi glazbeno-vojni sastav bio je sačinjen od puhačko drvenih instrumenata, a sastavi su se zvali *Harmoniemusik*⁶⁷. Kasnije se javljaju novi instrumenti pa se time orkestri počinju dijeliti po vrsti instrumenata, kao što su limeni, drveni ili udarački. Nadalje, neki se sastavi uključuju u bitke jer sudjeluju i izvode glazbu na bojnopolju. Orkestri, s druge strane, okupljaju više raznih instrumenata u jedan veliki sastav, koji sudjeluje na ceremonijama, a konjički se sastavi opremljuju nešto slabije, zbog stabilnosti konjanika. Zanimljivo je kako su početkom Američkog građanskog rata, veliki broj gradova i sela, uz svoje regularne volontere, poslali svoje lokalne glazbene sastave da se iskažu i pokažu ponos svog rodnog mjesta. Vojnici i časnici željeli su sačuvati te glazbeno-vojne sastave pod svaku cijenu jer su znali da su oni ključ održavanja visokog morala zbog toga što su izvodili zabavni sadržaj za vojsku⁶⁸.

Predvodnik, odnosno zapovjednik glazbeno-vojnih sastava i kasnije orkestrara naslovljavao se je kao kapelnik. Kapelnik glazbeno-vojnog sastava i/ili orkestra dobiva svoj naziv od riječi kapela. Kapela osim crkvenog značenja ima i glazbeno značenje, a takvo značenje na prvu obilježava crkveni zbor koji izvodi u prostoru crkvene kapele bez instrumentalne pratnje. Kasnije isti zborovi počinju dobivati instrumentalnu pratnju pa postaju sastavi ili ansambli, a više nisu ograničeni samo na crkvene kapele već počinju izvoditi i u dvorskim (kraljevskim) kapelama. Od 17. stoljeća termin kapela odnosi se na orkestar u formi: gradskog, dvorskog, vojnog ili kazališnog. Ravnatelj, zborovođa ili zapovjednik kapele ovisno o jeziku dobiva razne nazive; *Kapellmeister* (Njemački), *maestro di cappella* (Talijanski), *Maestro de capilla* (Španjolski), *maitre de chapelle* (Francuski), *Chapel Master* (Engleski). A Hrvatski naziv za

⁶⁶ Slika 14. u priložima

⁶⁷ Prijevod bi glasio *harmonijska glazba*

⁶⁸ https://www.metmuseum.org/toah/hd/ammu/hd_ammu.htm, Pristupljeno 19. rujna 2020. 17:39

isti je kapelnik, te je naziv došao iz njemačkog jezika, što govori o tome da su glazbeno-vojni sastavi i orkestri na prostoru današnje Hrvatske imali ista obilježja kao i Austrijski⁶⁹.

Kapelski sastavi gube na svom značenju kada se počinju formirati profesionalni vojni orkestri i sastavi koji bivaju financirani od strane vojske. Kapelnici koji su vodili takve sastave prebacuju se u civilne ili vojne svrhe zajedno sa svojim glazbenicima. Zapovjednik orkestra ili dirigent, kao i kapelnik prije njega, zadržava ključnu ulogu u izvođenju svog sastava, tako što vodi računa o vojnim glazbenicima, instrumentima, repertoaru izvođenja i slično. Njegova se uloga očituje i po tome što ima najveći čin u glazbeno-vojnom sastavu ili orkestru, a ovisno o zemlji to je visoki dočasnički čin ili najniži časnički čin⁷⁰.

Svaki glazbeno-vojni sastav imao je specifičnu uniformu kako bi se razlikovao od ostatka postrojbe u kojoj izvodi. Uniforme su imale obilježja koje su ih razlikovale od ostalih po: kapama, izgledu čina, boji uniforme, nastavke na uniformi za instrument, torbe za udaraljke ili instrument i slično. U ratu vojni glazbenici na bojnopolju nisu imali velike razlike od ostatka postrojbe, dok u mirnodobno vrijeme vojni sastavi i orkestri koriste svečane uniforme kako bi ostavili i vizualni dojam na slušatelje.

Ono po čemu su se još razlikovali je školovanje, a najpoznatije škole za obrazovanje vojnih glazbenika su: *The United States Naval Academy* (Američka glazbeno-vojna akademija), *Royal Military School of Music* (Britanska glazbeno-vojna akademija), *Commandement des Musiques de l'Armée de Terre* (Francuska glazbeno-vojna akademija), *Ausbildungsmusikkorps der Bundeswehr* (Njemačka glazbeno-vojna akademija), *Moskovskoye Voyenno-Muzykal'noye Uchilishche* (Ruska glazbeno-vojna akademija), *Defence Forces School of Music* (Irska glazbeno-vojna akademija). Sve ove škole su i danas aktivne, a većina ih je osnovana u prvoj polovici 20. stoljeća. Izuzetak su Njemačka akademija osnovana 2009. godine., dok je Britanska osnovana 1857., a Američka 1845. godine⁷¹. Svaki vojni glazbenik u 19. i 20. stoljeću morao je poznavati osnove glazbe kako bi ušao u vojsku kao vojni glazbenik. Nakon ulaska, školovanje se je odvijalo po principu vježbanja kondicije, sviranja, slušanja, učenje vojničkog kodeksa, uvježbavanje gađanja iz vatrenog oružja i slično⁷².

⁶⁹ kapela. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 30. rujna 2020.) <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30285>

⁷⁰ Slika 15. u prilozi

⁷¹ <https://idmmei.org/?country=&type=Military+Music+Academies&keyword=&searchSubmit=SEARCH>, Pristupljeno 28. rujna 2020. 13:26

⁷² <https://www.bands.army.mil/>, Pristupljeno 19. rujna 2020. 22:43

Skoro sve države koje posjeduju regularnu vojsku imaju svoj glazbeno-vojni sastav i/ili orkestar. Neke države čije vojske imaju povijesnu važnost održavaju više takvih sastava, a takve su države poput SAD-a, Austrije, Ujedinjenog Kraljevstva, Njemačke, Rusije, Čilea i Francuske. Upravo zato ću abecednim redom proći kroz spomenute zemlje i opisati nastanak, razvoj i korištenje glazbeno-vojnih sastava i orkestara u njihovoj vojsci.

Austrijski (Habsburški) glazbeno-vojni sastavi vuku svoje korijene iz 1740-ih kada su sastavi bili ograničeni na izvođenje u postrojbama pješaštva i artiljerije. Glazbenici su bili civili unajmljeni od strane časnike da se pridruže u pratnji vojske koja maršira te da za vrijeme odmora pružaju zabavu. Kao i kod većina sastava, za vrijeme Napoleonskih rata, bubanj i *fife* dobivaju na pozornosti zbog svoje jednostavnosti, dok se uz njih počinju kreirati konjički sastavi. Nakon 1820. godine, Joseph Dobyhall organizira austrijske glazbeno-vojne sastave u profesionalne te ih ukomponira u vojsku dajući im uniforme i trening, kao i standardnu plaću. Glazbeno-vojni sastavi počinju izvoditi na svim carskim ceremonijama kao i u civilne svrhe festivala ili raznih manifestacija za mirnodobno vrijeme⁷³. Danas se austrijski glazbeno-vojni sastavi dijele na savezne jedinice tako što svaka savezna jedinica u Republici Austriji ima svoj glazbeno-vojni sastav, a sličnost izvođenja povezuju s njemačkom vojnom glazbom.

Čile, kao država daleko od Europe i europskih utjecaja posjeduje žestoku vojnu tradiciju. Naime, Čile prati vojnu tradiciju Njemačkog Carstva odnosno Pruskog Kraljevstva te time posjeduje isti sastav kao i Njemačka danas. Osim pješačkih, Čile je poznat po svojim konjičkim sastavima u kojima su prisutni i bubnjevi postavljeni na vojne konje. Vojska Čilea jedna je od rijetkih koja danas posjeduje postrojbe čije su vojne uniforme karakteristične za vrijeme Drugog svjetskog rata, te time prati i značaj vojne glazbe kao i glazbeno-vojnih sastava i orkestara. Čile je specifičan po tome što koristi Njemačke ratne pjesme i koračnice u svoju korist, a neke od njih su čak i zabranjene u današnjoj Njemačkoj⁷⁴.

Francuski glazbeno-vojni sastavi i orkestri započinju svoju tradiciju još od 17. stoljeća i vladavine Luja XIV. kao što je napisano u pod poglavlju 1.2., ti sastavi nisu bili veliki te su ovisili o časnicima pojedinačne postrojbe za njihovo unovčavanje. Ovakav način unovčavanja vojnih glazbenika bio je standardan za to vrijeme, a nešto kasnije, zbivanjima za vrijeme i nakon Francuske revolucije vojna glazba dobiva značajnu i ogromnu promjenu osobito za vrijeme Napoleonskih ratova. U tom periodu vojni glazbenici započinju primati plaću kao i

⁷³ Hanson, M. A. 1985. *Musical Life In Biedermeier Vienna*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Cambridge: Cambridge University Press., 144-149

⁷⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=zJRXvMGMRDQ>, *Chile Military Parade, with Chilean Commentator*. Pristupljeno 19. rujna 2020. 17:48

standardna vojska, ovisno izvode li glazbu za carsku gardu, konjaništvu, artiljeriju ili linijsko pješništvo. Zanimljivost kod Francuske vojske je Legija stranaca koja posjeduje čitavu postrojbu opremljenu samo bubnjevima od nastanka pa do danas⁷⁵.

Nadalje, Francuska vojna glazba do danas odlikuje se i s 27. bojnom alpskih lovaca. Ta lovačka postrojba posjeduje glazbeno-vojni sastav sačinjen od isključivo puhačkih instrumenata, a zanimljivo je to da taj sastav posjeduje i alpski narodni instrument *alpenhorn*. Naime, *alpenhorn* u Alpama ima za zadatak poziv stada kao i komunikacija za signalizaciju između alpskih pastira. Instrument je specifičan jer zbog svoga zvuka, u susret s vjetrom, on može putovati i do deset kilometara⁷⁶.

Njemačka vojna glazba seže još u početke formiranja glazbeno-vojnih sastava u Pruskom Kraljevstvu. U ovom periodu na vojnu glazbu veliki utjecaj ostavlja Friedrich Veliki koji je i sam bio glazbenik, što mu je dalo za pravo da sve više uključi glazbu u vojne svrhe. Za i nakon vremena Carstva, njemačka vojna glazba posjedovala je nekolicinu glazbeno-vojnih sastava i orkestara koji su bili podijeljeni po svojoj instrumentalnoj strukturi; udarački, limeni, konjanički, bojni i bubanj-fife sastav. Nakon formiranja Weimarske Republike, Njemačka vojska prolazi kroz period minimaliziranja vojnih investicija što se odražava na formiranje paravojnih skupina od bivših vojnika iz Prvog svjetskog rata kao što su *Freikorps*. U tim paravojnim postrojbama, vojni glazbenici zadržavaju svoju ulogu i nastavljaju svoj zadatak izvođenja vojne glazbe. Dolaskom nacizma na vlast, vojska ponovno dobiva na značenju pa se tako vraćaju glazbeno-vojni sastavi u regularnoj vojsci, dok se struktura vojne glazbe mijenja kada se vojna glazba počinje izvoditi među redovima SS-a kao *Musikkorps*.⁷⁷

Značaj vojne glazbe u Njemačkoj prikazuje se po tome da jedini na razini cijele vojske u Europi koriste *jingling johnny* kao instrument, te da imaju i glazbenog narednika koji uz zapovjednika sastava ili orkestra predvodi isti. Nakon Drugog svjetskog rata, svi glazbeno-vojni sastavi i orkestri se raspuštaju kao i Njemačka vojska. Tek se osnivanjem Savezne Republike Njemačke glazbeno-vojni sastavi i orkestri započinju vraćati na staru ulogu u modernoj njemačkoj vojsci. Njihov zadatak do danas je nastupanje na festivalima, doček političkih i vojnih službenika, te nastupanje na vojnim ceremonijama kao što je

⁷⁵ <http://www.assemblee-nationale.fr/evenements/fete-musique-2003-2.asp>, Pristupljeno 19. rujna 2020. 19:32

⁷⁶ https://www.defense.gouv.fr/english/node_64/bloc-patrimoine/musiques/fanfare-du-27e-bataillon-de-chasseurs-alpins, Pristupljeno 27. rujna 2020. 12:21 (Slika 16. u priložima)

⁷⁷ <http://www.tomahawkfilms.com/blog/index-p=7551.html>, Pristupljeno 19. rujna 2020. 19:58

*Zapfenstreich*⁷⁸. Ujedinjenjem Zapadne i Istočne Njemačke, glazbeno-vojni sastavi i orkestri i dalje odgovaraju Vojno-glazbenom središtu Bundeswehra u gradu Bonnu do danas⁷⁹.

Ruska vojska u 18. stoljeću počinje dobivati u svom sastavu profesionalne vojne glazbenike kao jedan od brojnih procesa modernizacije Ruskog Carstva započetih za vrijeme Petra Velikog. Vojni orkestri bili su organizirani prema pukovnijama te je svaka pukovnija imala 9 oboista i 16 bubnjara. Do prve polovice 19. stoljeća, ruske orkestre predvodili su strani kapelnici, a kasnije to mjesto dobivaju Rusi. Titula kapelnik ostaje u upotrebi do 1869. godine kada ta pozicija biva ukinuta u Carskoj ruskoj vojsci. Ruska vojska je dosta brinula o svojim vojnim glazbenici do te mjere da su za vrijeme 19. stoljeća imali pridjev raspjevana. Za rusku vojsku bilo je normalno pjevati pa se tako bez čuđenja može reći da ni sastavi ni orkestri nisu ostali dužni po pitanju značaja za vojsku. Za vrijeme Ruskog građanskog rata i vladavine Lenjina, vojna glazba nije imala profesionalne glazbenike kao što je to imala za vrijeme Carstva. Upravo zato 1921. godine osnovan je zaseban biro za vojnu glazbu uz otvaranje Moskovske glazbeno vojne akademije 1937. godine⁸⁰.

Ruski (Sovjetski) glazbeno-vojni sastavi pratili su Crvenu Armiju od Staljingrada do Berlina, pa i ne čudi da je veliki broj vojnih glazbenika bio ranjen ili je preminuo zbog svoje blizine na frontu. Prilikom predaje Trećeg Reicha, Crvena Armija slavila je svoju pobjedu na kojoj su glazbu izvodili vojni glazbenici, dok su skupine vojnika izvodile narodne instrumente kako bi pokazali svoje zadovoljstvo.

Rusija posjeduje veliki broj orkestara i sastava od kojih su neki ostali u opticaju još od vremena carstva. Neki od sastava su Kremlin pukovnija, Admiralski sastav St. Petersburga i Vojni sastav Zapadnog vojnog distrikta. Ovi sastavi ne samo da su očuvali svoju tradiciju kroz izvođenje, već i kroz prikaz uniforma iz perioda nastanka⁸¹. Osim carskih sastava, ključan je i Aleksandrov ansambl čija je uloga za vrijeme SSSR-a bila ogromna u izvođenju raznih pjesama i koračnica Crvene Armije. Ovaj ansambl izvodi i danas u raznim kulturnim ustanovama cijeloga svijeta.

⁷⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=CQZGpqVeGGg>, *Yorck'scher Marsch- Großen Zapfenstreich Scaparrotti*, Pristupljeno 29. rujna 2020. 10:33

⁷⁹ <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/streitkraeftebasis/organisation/streitkraefteamt/zentrum-militaermusik-der-bundeswehr>, Pristupljeno 29. rujna 2020. 11:46

⁸⁰ https://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=11362@egOrganization, Pristupljeno 29. rujna 2020 12:11

⁸¹ <http://stores.militaryhistoryshop.com/blog/military-music-and-tradition-in-imperial-russia/>, Pristupljeno 19. rujna 2020. 20:23

Sjedinjene Američke Države imaju jednu od najmlađih povijest vojne glazbe s obzirom na kratko postojanje kao neovisne države. Prvi predsjednik i vrhovni zapovjednik kontinentalne vojske, George Washington, bio je zabrinut kada je vidio siromašno stanje vojnih glazbenika koji su bili amateri i neprofesionalni izvođači. Zbog tog razloga većina ranih sastava kontinentalne vojske kopiralo je europski model vojnih sastava po uputama pruskog baruna von Steubena do osnutka *West Pointa*⁸² i Glazbenog sastava vojne akademije Sjedinjenih Američkih Država, čiji osnutak obilježava novu eru za vojnu glazbu u SAD-u. Za vrijeme Američkog građanskog rata glazbeno-vojni sastavi su bili redovna pojava na bojnopolju, dok su orkestri svirali za vrijeme odmora u vojnom kampu. Jedan od događaja koji prikazuje vojničku ljubav prema glazbi je sljedeći;

„Glazbeno-vojni sastav Unije izvodio je koncerta za vojnike kada su bili blizu. Sastav unije izvodio je koncert vojnicima stacioniranim u Fredericksburgu, VA. Nakon odsviranih nekoliko najdražih sekcija, glas iz konfederacijskih položaja preko rijeke se čuo; *sada odsviraj jednu našu*, sastav je svirao *Dixie*, cijenjenu sa obje strane *My Maryland* i *Bonnie Blue Flag*.“⁸³

Čak i danas postoji *fife and drum* korpus iz perioda kontinentalne vojske, dok danas svaka grana oružanih snaga SAD-a ima svoj orkestar vojne glazbe koja svira na raznim ceremonijama i manifestacijama. Vojnoj glazbi u Američkoj vojsci više nije mjesto na bojnopolju, ali i dalje se nalazi u vojnim bazama te u određenim uvjetima kao u Korejskom ili Vijetnamskom ratu, vojni glazbenici odlaze u bitku u slučaju potrebe⁸⁴.

Ujedinjeno Kraljevstvo zasigurno posjeduje najviše glazbeno-vojnih sastava i orkestara nego bilo koja država na svijetu. Razlog ovome je duga i poštovana tradicija Britanske vojske koja je ostala u njihovim redovima do danas. Sastave koji su i danas aktivni se pronalaze u konjaništvu, pješastvu, artiljeriji, mornarici, logistici, vezi, protu zrakoplovstvu, vojnom zrakoplovstvu... Svaki od sastava i orkestara ima svoju specifičnu uniformu i način sviranja pa čak i etnicitet kao što su škotska, velška i irska garda.

Kako vojna glazba Ujedinjenog Kraljevstva može stvoriti veliki pomutnju kada je riječ o ansamblima koji pripadaju određenim postrojbama, u nastavku ću citirati Skiltona u opisu postrojbe *The Coldstream Guards*:

⁸² Najpoznatija vojna akademija SAD-a utemeljena 1902. godine za obrazovanje časničkog kadra.

⁸³ US Army Element. 2005. *History of U.S. Army Bands*. Skripta. Sjedinjene Američke Države. Norfolk: School of Music., 24

⁸⁴ US Army Element (bilj. 80), 13, 15, 38, 40

„Moto *bez premca* označava činjenicu da je pukovnija zapravo najstarija od svih pripadnika *Foot Guards* i time ne prihvaća poziciju da se određuje kao 2. pukovnija ulazeći u kraljevu službu nakon *Grenadier Guards*. Ova pukovnija službeno postaje priznata 16. svibnja 1785. sa sveukupnom snagom od 12 glazbenika.“⁸⁵.

Od navedenih etniciteta iznad, irska garda ostala je odana kralju čak i nakon neovisnosti Irske i svih problema koji su krenuli oko pitanja Sjeverne Irske. *Irish guards* nastaje 1900. godine kada se zbog svoje hrabrosti u Burskim ratovima⁸⁶, kraljica Viktorija željela je postaviti uspomenu pa sukladno time osniva zasebnu irsku gardu.

„Pukovnijski glazbeno-vojni sastav osnovan je skoro u isto vrijeme kada i sama pukovnija te se je sastojao od 35 vojnih glazbenika. Gajdaški sastav nije se osnovao do 1916. godine kada su (irska garda) odlučili nositi *kilt*⁸⁷ i irske gajde (s dva nastavka). Godine 1960. promijenili su se u škotske gajde s jednim nastavkom više.“⁸⁸.

Kako sam već spomenuo škotske gajde nekoliko puta u radu, pretpostavljam da je potrebno navesti njihov ratni put, koji je ostao zapamćen zauvijek među Britanskom vojskom i povijesti vojne glazbe. Bio on pripadnik: *Royal Scottish Borderer, Scots guards, Royal Scots Fusiliers, Royal Regiment of Scotland, Irish guards, Highland Division, The Black Watch, Cape Town Highlanders Regiment...*, Gajdaša su zasigurno čuli: u Američkom ratu za neovisnost, Napoleonskim ratovima, Krimskom ratu, čuli su ga i Zulu ratnici zajedno s Burima u Africi, čulo ga se je u bitci za Sommu gdje ih je veliki broj pokopan, kao što su ga čuli i na Normandiji kada su metci sijevali oko njega. Gdje god se je Britanska vojska pojavila, barem je jedan gajdaš bio prisutan u pratnji vojske a ponekad i cijeli sastav⁸⁹.

⁸⁵ Skilton, W. 1992. *British Military Band Uniforms the Household Division*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Leicester: Midland Publishing Limited., 38

⁸⁶ Prvi Burski rat (1880-1881) i Drugi Burski rat (1899-1902) vodili su se na prostoru Južne Afrike između Britanskih trupa i Nizozemaca koji su se doselili na te prostore prije nego Britanci, a zvali su se Buri. Sukob je završio britanskom okupacijom burskog teritorija.

⁸⁷ Škotska narodna nošnja u obliku suknje koju nose i muškarci i žene, a odlikuje se po tome što su boje i uzorak na kiltu odrednice koje svrstavaju onoga koji nosi kilt u škotski klan. Ovu tradicionalnu škotsku odjeću nosili su Škoti u vojskama od 17. stoljeća do danas.

⁸⁸ Skilton (bilj. 82), 57

⁸⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=e-0Y6h52TNC>, *soldiers of Scotland dancing to Waterloo!*. Wmv (Pristupljeno 30. rujna 2020 16:45)

3. Glazbeni instrumenti korišteni u glazbeno-vojnim sastavima i orkestrima 19. i 20. stoljeća

Glazbeno-vojni sastavi 19. i 20. stoljeća sviraju razne instrumente uz glavne instrumente koji su preuzeti od Osmanskog sastava. Bubanj, truba, flauta, klarinet i činele su jedni od glavnih instrumenata glazbeno-vojnog sastava koji su u raznim kombinacijama predvodile postrojbe vojske.

Naravno, nisu svi imali isti broj glazbenika po postrojbama. Primjerice, 14. 07. 1789. u napadom na Bastillu i početkom Francuske revolucije, standardan broj glazbenika u najmanjoj pješačkoj postrojbama bio je osam.⁹⁰ Kao što broj glazbenika nije bio jednak u postrojbama, tako ni broj glazbenih instrumenata nije bio jednak u vojno-glazbenim sastavima. Sastavi lovačkih i konjičkih pukovnija bili su nešto manji nego što su bili sastavi pješačkih pukovnija u kojima se prema potrebi glazbenici mijenjali sastave i nadopunjavali se između sebe. Tako je isto jasno da nisu sve zemlje imale iste pomoćne instrumente koji su simbolizirali kulturu tog naroda; škotski sastavi posjeduju gajde, francuski i belgijski saksofone, turski zurne, dok je primjerice sastav pruskog puhačkog orkestra mnogo složeniji:

„Puhački orkestri pruskih pješačkih pukovnija sadržavaju 12 klarineta in B (koje preuzimaju ulogu violina u simfonijskom orkestru), dvije Es i jednu As-klarinetu, zatim dvije alt klarinete u Es, 2 oboe, 2 flaute, 2 fagota, 1-2 kontrafagota, 4 ventilna roga, 4 ventilne trube (In Es), 2 krilnice (in B), 2 altovska roga i Es, 2 tenorska roga in B, 1 baritonski rog, 4 trombona, 3 bas-trube, veliki i mali bubanj, kao i piate (činele), ponekad čak i glockenspiel ili lyru.“⁹¹

In B, in Es, in As predstavljaju glazbenu ljestvicu koja označava niz tonova razvrstanih u oktave koje imaju svoje značenje prema slovu c, d, e, f, g, a i b kao što je vidljivo u citatu. U slučaju kao što je u citatu iznad, povišeni i sniženi tonovi nastaju dodavanjem nastavka; ako je ton jednom povišen označava se kao -is, a ako je dva puta povišen onda -isis, suprotno jednom snižen ton je -es, dok je dva puta snižen ton -eses.

Prvi na redu instrumenata je srednjovjekovni *ratni rog*.⁹² Naime, ratni rog se u prvu ruku asocira s dolaskom Vikinga i njihovim pljačkaškim pohodima na rana Engleska i Francuska

⁹⁰ Brenet & Chardon (bilj. 7), 355

⁹¹ Herman-Kaurić (bilj. 3), 383-384

⁹² Engleski prijevod je War horn, a vikinški naziv je Gjallarhorn

kraljevstva, ali ratni rog je u pravilu glazbeno sredstvo koje su koristili veliki broj nomadskih i naseljenih naroda kao što su Rimljani, Kelti, Franci, Vikinzi... Baš zbog toga je bitno napomenuti ovo glazbalo zbog svog distinktivnog zvuka jer proizvodi ogromnu jeku koja se je mogla čuti stotinama metara, a razlog korištenja ratnog roga može biti proizvoljan no u najviše slučajeva za podizanja alarma radi dolaska neprijatelja ili na grupiranje ratnika pri boju. Rog je napravljen od roga bika ili krave čiji se najuži dio izbuši kako bi kroz malu rupicu prolazila velika količina zraka, a što je rog duži on se glasnije čuo te su zbog toga stavljali razne nastavke na njega.⁹³

Rog se isto tako mogao napraviti od drveta, no potrebno je puno posla kako bi se drvo iznutra izoliralo od zvuka, pa su već rog od gotovog kalupa preferirali nad umjetno izrađenima. Problem ratnog roga započinje uvođenjem i građenjem profesionalne vojske kojoj jedan mogući ton zvuka nije bio dovoljan za obavljanje dužnosti po naređenju. Taj problem se počinje rješavati postupnim uvođenjem vojne glazbe pa se tako glazbeni instrumenti poput bubnja prvi javljaju u profesionalnim vojskama. Rog danas koriste lovci nakon završetka lova i ponovnog okupljanja, a do nedavno su rog koristili i poštari za znak dolaska pošte u manje mjesto.

Drugi instrument koji se pojavljuje u srednjovjekovnoj Europi je *šalmaj*⁹⁴ (eng. *shawm*), kao i kasniji instrumenti. Šalmaj je orijentalni glazbeni instrument iz vrste drvenih puhačkih instrumenata. Preteča je nešto kasnije oboe i kasnijeg klarineta čija je upotreba vrlo značajna za instrumente korištene u glazbeno-vojnim sastavima i orkestrima. Razlika šalmaja i klarineta, osim po strukturi, je ta da se kod klarineta može prepuhivati ton te je time znatno povećan opseg tonske ljestvice.

Bubanj kao prvi profesionalni instrument, ostao je u velikoj upotrebi kroz cijelo 18., 19. i rani period 20. stoljeća do kada glazbeno-vojni sastavi i orkestri nemaju više isti utjecaj na bojištu kao nekada. Razlog zašto je bubanj imao tako bitno ulogu je taj da preko bubnja nastaje ritam koji nikada nije isti: „Bubanj je postao element različitost ritma, a bubnjari su biliiskusni u dobivanju raznih intenziteta udarajući bubanj po sredini glave ili po rubovima.“⁹⁵

Bubanj je bio potreban za ritam, jer ako tri vojnika hodaju zajedno, oni će hodati bez obzira na iskorak i vremenski odmak. Kako bi se to prilagodilo profesionalnoj vojsci, bio je potreban

⁹³ (https://www.youtube.com/watch?v=o-05W0E-2M&feature=emb_title), *Traditional mouthpiece video*. Pristupljeno 10. rujna 2020. 16:22. (Slika 17. u priložima)

⁹⁴ Slika 18. u priložima

⁹⁵ Brenet & Chardon (bilj. 7), 344

instrument koji održava ritam od početka do kraja marša kako bi cijela postrojba hodala u jednaki korak i time započela marš.

Drugi profesionalni instrument koji zasigurno mijenja ratni rog je truba. Ona, naime, može proizvesti veći broj tonaliteta nego sam rog, a glasnoća i mogućnost korištenja visokog tona ostaju u velikoj potrebi za vojsku, jer luk i strijelu zamjenjuje kremenjača, a mač zamjenjuje bajoneta pa se tako bitke odvijaju puno glasnije, uz puno manju vidljivost. Truba ne samo da je korištena u pješaštvu, već u puno češće slučajeva u konjaništvu. Za konjanika je bilo nepraktično nositi bubanj u bitku jer konj ne može pratiti ritam bubnja kao što to može čovjek, ali svaki konjanik po zvuku trube može razumjeti svoje naređenje i postupiti po istomu.

Treći profesionalni instrument su činele, vrsta udaračkih instrumenata, činele vuku svoju tradiciju od Osmanlija, a u Europu dolaze s Trenkovim pandurima. Uloga činela u orkestru nije velika no pokazale su se kao instrument čija uloga upotpunjuje ambijent melodije vojne koračnice u prazninama koje se stvaraju u ubrzavanju tempa. Uz njih za pojačani dojam ili čak bez njih mogu stajati i instrument jingling johnny, čija je uloga ista zbog tona koji instrument proizvodi. Četvrti instrument koji ulazi u sporadičnu uporabu je klarinet, naime kako su se oboe s vremenom izbacivale iz grupne upotrebe i koristili kao solo instrumenti, klarinet se pokazuje kao odlična zamjena za iste. Klarinet za razliku od oboe ne koristi nastavak koji proizvodi zvuk, već nastavak koji poboljšava stabilnost izvođenja instrumenta.⁹⁶

Ostali instrumenti koji se pojavljuju u glazbeno-vojnim orkestrima su: eufonij, Fagot, kontrafagot, rog (*eng. French horn*), trombon i tuba.

Gajde su narodni drveni puhački instrumenti škotskog naroda. Tijekom vremena, prolazile su različite faze u kojima su se koristile. Bilo da su se koristile u civilne svrhe ili u vojne svrhe, gajde su danas standardi sastav *Highland* pukovnije u sklopu britanske vojske. Na sam proces uvrštavanja gajdi u vojne svrhe vrlo često se poziva na pretpostavke i mitove, oni se obično okreću oko promjena iz doba Jakobitskog ustanka 1745. godine. Nakon što su Škoti koristili gajde u tom ustanku, gajde su bile zabranjene svirati na području Škotske. Jedina preostala opcija bila je odlazak u vojsku, kako bi se mogla nastaviti želja za sviranjem gajdi.⁹⁷

⁹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=CCTeSjpDsIs>, *Instrument Demonstration for Beginning Band*. Pristupljeno 9. rujna 2020 13:57

⁹⁷ Dickson, J. (ur.) 2009. *The Highland Bagpipe Music, History, Tradition*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Farnham: Ashgate Publishing Limited., 127

Gledajući iz različitih perspektiva pretpostavke i mita, zasigurno možemo povijesno zaključiti da su gajde ključni dio škotskih postrojbi u britanskim vojskama još od formiranja Ujedinjenog Kraljevstva pa do danas. Kroz stoljeća, gajde su bile instrument koji škotskim vojnicima iznova i iznova pridonosi moral na bojištu.

4. Poznate vojne koračnice i ratne pjesme u popularnoj kulturi 19. i 20. stoljeća

Ovo poglavlje smatram bitnim za uvrštavanje, radi provjere čitatelja o najpoznatijim vojnim marševima i ratnim pjesmama jer nije dovoljno samo čitati kako bi pojedinac poznao vojnu glazbu. Naprotiv, potrebno je i auditivnim osjetilima dodatno ući u dubinu različitih vojnih glazbi kako bi se uvidjela razlika zemalja i njihovih kultura u ratnim prilikama.

Vojna glazba Austro-Ugarske odlikuje se *kulturom Bečkog dvora* i kulturnom bečkom elitom. Specifičnost Austro-Ugarske ostaje u njenoj višenacionalnosti koja se iskazuje kroz vojnu glazbu u kojima se ratne pjesme pjevaju na 10 različitih jezika. Unatoč tome, najviše ratnih pjesama napisano je na njemačkom jeziku, kao jeziku carstva:

9er Alpenjäger- Rudolf Kummerer,⁹⁸

Harminckettes baka vagyok én- Weygand Tibor,⁹⁹

Jellacich Marsch- Johann Strauss Stariji,¹⁰⁰

Prinz Eugen Marsch- Andreas Leonhardt,¹⁰¹

Radetzky marsch- Johann Strauss Stariji,¹⁰²

Unter dem Admiralsflagge- Julius Fučík,¹⁰³

Unter dem Doppeladler- Josef Franz Wagner.¹⁰⁴

Englesko, a kasnije Ujedinjeno Kraljevstvo prolazi kroz nekoliko političkih promjena u 17. stoljeću kada se javljaju prve pjesme u čast kralju. Nešto kasnije formiranjem vojske *crvenih kaputa*, marševi postaju ključni dio Britanske vojske koja je uključivala i škotske gajde kao glazbeno-vojni instrument škotskih postrojbi:

Lilliburlero- Lord Thomas Wharton,¹⁰⁵

The British Grenadiers- Nepoznati autor,¹⁰⁶

⁹⁸ https://www.youtube.com/watch?v=wpE_c5Y4Bik, (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:55)

⁹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=lgg4hjtWGKE> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:56)

¹⁰⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=quGxdB28qwo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:57)

¹⁰¹ <https://www.youtube.com/watch?v=o962BuYmYLE> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:58)

¹⁰² https://www.youtube.com/watch?v=eab_eFtTKFs (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:59)

¹⁰³ https://www.youtube.com/watch?v=WIKW_lufKMg (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:00)

¹⁰⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=P3XdZJdkZmg> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:01)

¹⁰⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=8Obu80i5y3c> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:02)

Wi' a hundred pipers- Carolina Nairne,¹⁰⁷

Heart of Oak- David Garrick,¹⁰⁸

Scotland the Brave- Cliff Hanley,¹⁰⁹

Colonel Bogey March- Frederick Joseph Ricketts (Kenneth J. Alford),¹¹⁰

The girl I Left Behind (Me)- Nepoznati autor,¹¹¹

It's a Long Way to Tipperary- Jack Judge.¹¹²

Francuska obilježava 19. stoljeće kao predvodnicom Europe zbog svoje ponekad agresivne, a ponekad kulturalne vanjske politike. Nadalje, francuska vojna glazba ističe se po slobodi, a ponekad i po poštovanju prema caru ovisno o političkoj struji vremena. Unatoč tome, francuska vojna glazba isplavljuje temama o hrabrosti i srčanosti borbe za slobodu:

La Chanson de l'oignon- Etienne Nicolas Mehul,¹¹³

Le Chant des Africains- Félix Boyer,¹¹⁴

La victoire est a Nous (U 3 verzije)- André Grétry,¹¹⁵

Marche des Combattants- Jean Baptiste Lully,¹¹⁶

Marche de la garde Consulaire- Guillardel,¹¹⁷

La Carmagnole- nepoznati autor,¹¹⁸

Verdun! On ne passe pas- Eugene Joullot i Jack Cazol.¹¹⁹

Japan kao jedina zemlja Azije prati sporadične prilagodbe zapadnim zemljama, ova imperijalistička zemlja zasigurno nije ostala u pozadini tijekom 20. stoljeća kada dobiva svoj

¹⁰⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=XsW4FoRzhQw> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:03)

¹⁰⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=l286QgBHP5o> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:04)

¹⁰⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=QwoYH20zdeQ> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:05)

¹⁰⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=vBKBI7DOLHA> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:06)

¹¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=qfAvoELaktc> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:07)

¹¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=oblF9EqE9RA> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:08)

¹¹² <https://www.youtube.com/watch?v=ztwNogPha6I> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:09)

¹¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=HuvK9ad5RwU> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:10)

¹¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=pSbpyj7oqn0> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:11)

¹¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=PlvgcQ2Y8M0> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:12)

¹¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=GztvZrBnrX8> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:13)

¹¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=oO2oIKZYajo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:14)

¹¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=u-tqxx2Vrpl> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:15)

¹¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=2-JogJ7UQHE> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:16)

najveći geografski rast nakon dugogodišnjeg rata s Kinom za vrijeme kojeg su napisane većina koračnica. Japanske ratne pjesme ističu čast vojske i predanost prema borbi za cara. Zanimljivo je da japanski sastavi često koriste zvončice, a naziv za vojnu glazbu na japanskom je *Gunka*:

Hohei no honryo- Kenshi Nagai,¹²⁰

Battotai march- Japanese Imperial Army,¹²¹

Yuki no Shingun- Kenshi Nagai,¹²²

Roei no Uta- Kichiro Yabuchi,¹²³

Nippon Rikugan- Toyokichi Fukazawa,¹²⁴

Sen'yu- Hisen Mashima,¹²⁵

Doki no Sakura- Nōshō Ōmura.¹²⁶

Njemačka vojna glazba usmjerena je više na čast i disciplinu vojske te se često povlači na kolektiv i izuzetak njemačkog naroda nad ostalim narodima Europe. Veliki broj koračnica i ratnih pjesama ostao je u magli nakon Drugog svjetskog rata, no Bundeswehr¹²⁷ i danas na raznim ceremonijama izvodi neke od sljedećim izvedbi:

Preußens Gloria- Johann Gottfried Piefke,¹²⁸

Königgrätzer Marsch- Johann Gottfried Piefke,¹²⁹

Yorckscher Marsch- Ludwig van Beethoven,¹³⁰

Die Wacht am Rhein- Max Schneckenburger,¹³¹

Zehntausend Mann die zogen ins Manöver- nepoznati autor,¹³²

Pariser Einzugs-marsch- Johann Heinrich Wlach,¹³³

¹²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=2pVUa6gKvAA> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:17)

¹²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=J9H4xMLIDAs> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:18)

¹²² https://www.youtube.com/watch?v=6d-28nn_gpA (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:19)

¹²³ <https://www.youtube.com/watch?v=6hceNfhDFWY> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:20)

¹²⁴ https://www.youtube.com/watch?v=xa4Wi2r_L2M (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:21)

¹²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=hmjdUD2Vt9Q> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:22)

¹²⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=ZnFS7tTrjT8> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:23)

¹²⁷ Njemački naziv za današnje njemačke oružane snage.

¹²⁸ https://www.youtube.com/watch?v=f_6AQA4uzD0 (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:24)

¹²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=Wq0Oxuj9fIo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:25)

¹³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=dRNwkdJQ3vo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:26)

¹³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=ILTBoakz0e4> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:27)

¹³² <https://www.youtube.com/watch?v=ySj-cpbyZgc> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:28)

Altpreußischer Parademarsch- Wilhelm Legrand,¹³⁴

Ich hatt einen Kameraden- Ludwig Uhland.¹³⁵

Ruska vojna glazba ima za pravo posjedovati naziv najprilagođenije, razlog tome je nagla promjena iz monarhijske uprave u komunističku upravu. Nakon raspada SSSR-a, vrlo poznati *Aleksandrov Ansambl* crvene armije nastavlja tradiciju vojne glazbe i komunističkih ratnih pjesama iz doba Ruskog građanskog i Drugog svjetskog rata. Nažalost, taj cijeli ansambl od 64 člana doživio je stravičnu nesreću u padu zrakoplova 2016. godine. Ansambl i danas nastupa diljem svijeta s novom postavom te je jedan od najpoznatijih izvođača vojne glazbe na svijetu:

Proshchaniye slavyanki- Vasily Agapkin,¹³⁶

Preobrazhensky marsh- Ferdinand Haase?,¹³⁷

Krasnaya Armiya vsekh silney (Belaya armiya, cherniy baron)- Pavel Grigorevich Gorinshtejn,¹³⁸

Kalinka- Ivan Petrovich Larionov,¹³⁹

Svyashchennaya voyna- Vasily Lebedev-Kumach/Aleksandr Bode,¹⁴⁰

Katyusha- Matvey Blanter,¹⁴¹

Eshelonnaya- Alexander Vasilyevich Alexandrov,¹⁴²

Po dolinam i po vzhoriam- Peter Parfenov.¹⁴³

Vojna glazba SAD-a gura u prvi plan nacionalni okvir i ponekad lokal-patriotizam u svojim redovima. Kao relativno mlada država iz perspektive 19. i 20. stoljeća, SAD nastoji spojiti sve Amerikance iz kojeg god dijela SAD-a u istu vjeru kao i odanost domovini. Američki

¹³³ https://www.youtube.com/watch?v=zSelniM_lnY (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:29)

¹³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=cGU0oitz-C0> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:30)

¹³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=ln3VvTZh8jo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:31)

¹³⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=G136GODWKhc> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:32)

¹³⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=BexvQ-dd8xA> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:33)

¹³⁸ https://www.youtube.com/watch?v=vA-W_MPg9ec (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:34)

¹³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=m8m2BYv02Nw> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:35)

¹⁴⁰ https://www.youtube.com/watch?v=DIBmrDUK_RU (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:36)

¹⁴¹ https://www.youtube.com/watch?v=7J_ZdvsZaE (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:37)

¹⁴² <https://www.youtube.com/watch?v=tuysoNnRiwk> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:38)

¹⁴³ <https://www.youtube.com/watch?v=1iJRwSTJvUQ> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:39)

građanski rat dovodi kratkoročnu podijele vojne glazbe jer *Konfederativne Američke Države*¹⁴⁴ unose lokalni instrument banjo u svoje pjesme:

When Johnny comes marching home (again)- Patrick Gilmore,¹⁴⁵

Battle Hymn of the Republic- Julia Ward Howe,¹⁴⁶

Bonnie Blue Flag- Harry McCarthy,¹⁴⁷

The Yellow Rose of Texas- nepoznati autor,¹⁴⁸

Yankee Doodle- Edward Bangs,¹⁴⁹

Jefferson and Liberty- Alexander Wilson,¹⁵⁰

Marching Through Georgia- Henry Clay Work,¹⁵¹

Rose of Alabama- Silas S. Steele.¹⁵²

¹⁴⁴ Naziv države koja je postojala za vrijeme Američkog građanskog rata kao suparnička država SAD-u od 1861. do 1865. godine.

¹⁴⁵ https://www.youtube.com/watch?v=d9uarq2_hQ8 (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:35)

¹⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=sfuLrny00t4> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:36)

¹⁴⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=hhqUEeGg4Ys> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:37)

¹⁴⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=R3ZCXkIDuWY> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:38)

¹⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=qZH5Gguy57w> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:39)

¹⁵⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=RW9VSTWNz8M> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:40)

¹⁵¹ <https://www.youtube.com/watch?v=iL-wAKzqysg> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:41)

¹⁵² <https://www.youtube.com/watch?v=RDAA6xmmm3o> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:42)

5. Zaključak

Vojna glazba 19. i 20. stoljeća imala je značajnu ulogu u vojskama tog razdoblja. Ne samo da je pružala disciplinu prilikom marširanja i formacija u postrojbe već je pružala glavni izvor zabave i relaksacije u vojnim kampovima. Vojni glazbenici su bili specifični kada je riječ o njihovom izgledu, osim što su posjedovali instrumente, posjedovali su i uniforme karakteristične za prepoznavanje vojnog glazbenika. Te specifične vojne uniforme čak su ostale do danas prisutne zbog uloge koju je vojna glazba imala u spomenutim razdobljima.

U suvremeno vrijeme vojna glazba se više ne pojavljuje na bojnopolju pa je čak i odsutna u vojnim bazama zbog pojave snimljene glazbe koja zamjenjuje ulogu vojnog glazbenika. Koračnice i pjesme izvođene u periodu 19. i 20. stoljeća danas više nemaju moralnu snagu kakvu su imali prije jer se mentalitet vojnika promijenio te su njegove glazbene želje i htjenja postale bliže modernoj glazbi. Izvođači moderne glazbe ubacuju motive ratnih veterana, PTSP-a i siromaštva vojnika nakon obavljene vojne službe te izlaska iz vojske.

Možemo samo nagađati kako će u budućnosti vojna glazba izgledati, ali zasigurno možemo tvrditi da ovisno o životu i prilagodbi vojnika u civilno društvu, glazba koja utječe na vojnika ili bivšeg vojnika dobit će na značaju sve više pozornosti. Kao što je nekada vojnike zabavljao bubanj i zajedničko pjevanje, danas je to gitara ili elektronička glazba, koja im pruža izolaciju od ostatka svijeta u teškim trenucima.

Zaključno, rad prolazi jedan opći i brzi pregled svega što je vojna glazba predstavljala kroz 19. i 20. stoljeća i što je ona prolazila. On nije namijenjen isključivo za čitanje već za korištenje audio materijala koji upotpunjuju dojam o radu. Kako je rad povjesničarski, glazbeni aspekt nije tako detaljno obrađen kao povijesni, ali ovaj rad zasigurno može poslužiti kao odskočna daska u slučaju detaljnijeg proučavanja teme vojne glazbe.

6. Literatura

Monografija

1. Allen, R. (ur.) 2005. *The Penguin English Dictionary/Engleski rječnik*. Republika Hrvatska. Zagreb: Mozaik knjiga
2. Brenet, M. & Chardon, M. 1917. *Franch Military music in the Reign of Louis XIV*. *The Musical Quarterly*, Vol. 3, No. 3. Ujedinjeno Kraljevstvo. Oxford: Oxford University Press. (Preuzeto s <http://www.jstor.org> , 21. prosinca 2019.)
3. Dickson, J. (ur.) 2009. *The Highland Bagpipe Music, History, Tradition*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
4. Farmer, G. H. 1946. *Turkish influence in military music*. *Journal of the Society for Army Historical Research*, Vol. 24, No. 100. Ujedinjeno Kraljevstvo. (Preuzeto s <http://www.jstor.org> , 20. srpnja. 2020.)
5. Hanson, M. A. 1985. *Musical Life In Biedermeier Vienna*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Herman-Kaurić, V. (ur.) 2018. *Prva godina rata u Trojedinj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji*. Republika Hrvatska. Zagreb: Matica Hrvatska.
7. Hollins, D. 2005. *Austrian frontier troops 1740 - 98*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Oxford: Osprey Publishing ltd.
8. Howe, P. W. 1999. *Early American Military Music*. *American Music*, Vol. 17, No. 1. Sjedinjene Američke Države. Champaign: University of Illinois Press. (preuzeto s www.jstor.org , 20. prosinca 2019.)
9. Jambrešić-Kirin, R. & Miholić, I. 2019. *Prvi svjetski rat u hrvatskim tradicijskim pjesmama*. Republika Hrvatska. Zagreb: Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
10. Kelley, C. B. & Snell, A. M. (ur.) 2004. *Bugle Resounding Music and Musicians of the Civil War Era*. Sjedinjene Američke Države. Columbia: University of Missouri Press.
11. Kennedy, M. J. (ur.) 1911. *The Dawn of Day*. Sjedinjene Američke Države. New York: MacMilan Company. (Preuzeto s <https://www.gutenberg.org/> 6. kolovoza 2020. u 09:22)

12. Lichtenwanger, W. 1948. *The Military Music of the Ottoman Turks*. Bulletin of the American Musicological Society, No. 11/12/13. (preuzeto s www.jstor.org, 20. prosinca 2019)
13. Milner, N. P. (ur.) 1996. *Vegetius: Epitome of Military Science*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Liverpool: Liverpool University Press.
14. Skilton, W. 1992. *British Military Band Unifroms the Household Division*. Ujedinjeno Kraljevstvo. Leicester: Midland Publishing Limited.
15. US Army Element. 2005. *History of U.S. Army Bands*. Skripta. Sjedinjene Američke Države. Norfolk: School of Music.
16. Winstock, L. 1970. *Songs & Music of the Redcoats*. Sjedinjene Američke Države. Harrisburg: Stackpole Books.

Mrežne stranice

<https://www.unrv.com/empire/gaius-marius.php> (Pristupljeno 30. srpnja 2020. 17:11)

<https://www.youtube.com/watch?v=Rcbedan5R1s> (Pristupljeno 30. srpnja 2020. 17:22)

<https://www.youtube.com/watch?v=CHYbYdfuyNs> (Pristupljeno 3. kolovoza 2020. 16:02)

https://www.youtube.com/watch?v=BNcKLP_dqAA (Pristupljeno 6. kolovoza 2020. 10:27)

<https://www.youtube.com/watch?v=QrT7H2DvQ3Y> (Pristupljeno 6. kolovoza 2020. 15:12)

<https://www.youtube.com/watch?v=uOSKVfQn9T0> (Pristupljeno 8. kolovoza 2020. 09:56)

<https://www.youtube.com/watch?v=9-ygmng4CFU> (Pristupljeno 9. kolovoza 2020. 19:54)

<https://www.bands.army.mil/music/buglecalls/> (Pristupljeno 9 kolovoza 2020. 21:32)

<https://www.youtube.com/watch?v=ext7Zz-oJHc> (Pristupljeno 10. kolovoza 2020. 01:22)

<https://www.youtube.com/watch?v=TJ66Ep8aFF4> (Pristupljeno 10. kolovoza 2020. 12:32)

<https://www.youtube.com/watch?v=1myKSNJ0Odk> (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 11:56)

<https://www.youtube.com/watch?v=tzgNsJIvYcI> (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 12:23)

<https://www.youtube.com/watch?v=BFvVOhqq9xo> (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 13:02)

<https://www.youtube.com/watch?v=Lu7le9EXSEs> (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 14:12)

<https://www.youtube.com/watch?v=4fVQwzv5Qfc> (Pristupljeno 11. kolovoza 2020. 14:37)

<https://www.youtube.com/watch?v=WvS8cvapdMk> (Pristupljeno 30. srpnja 2020. 17:42)

<https://www.youtube.com/watch?v=tQgxdcLS1n8> (Pristupljeno 15. kolovoza 2020. 14:12)

<https://www.pp-trenkovi-panduri.hr/novosti> (Pristupljeno 25. kolovoza 2020. 12:53)

<https://hrvatski-vojnici.hr/franjo-trenk-i-njegovi-panduri/> (Pristupljeno 26. kolovoza 2020. 15:12)

<https://www.youtube.com/watch?v=CCTeSjpDsIs> (Pristupljeno 9. rujna 2020 13:57)

https://www.youtube.com/watch?v=o-05Woe-2M&feature=emb_title (Pristupljeno 10. rujna 2020. 16:22)

https://www.metmuseum.org/toah/hd/ammu/hd_ammu.htm (Pristupljeno 19. rujna 2020. 17:39)

<https://www.youtube.com/watch?v=zJRXvMGMRDQ> (Pristupljeno 19. rujna 2020. 17:48)

<http://www.assemblee-nationale.fr/evenements/fete-musique-2003-2.asp> (Pristupljeno 19. rujna 2020. 19:32)

<http://www.tomahawkfilms.com/blog/index-p=7551.html> (Pristupljeno 19. rujna 2020. 19:58)

<http://stores.militaryhistoryshop.com/blog/military-music-and-tradition-in-imperial-russia/> (Pristupljeno 19. rujna 2020. 20:23)

<https://www.bands.army.mil/> (Pristupljeno 19. rujna 2020. 22:43)

https://www.defense.gouv.fr/english/node_64/bloc-patrimoine/musiques/fanfare-du-27e-bataillon-de-chasseurs-alpins (Pristupljeno 27. rujna 2020. 12:21)

<https://idmmei.org/?country=&type=Military+Music+Academies&keyword=&searchSubmit=SEARCH> (Pristupljeno 28. rujna 2020. 13:26)

<https://www.youtube.com/watch?v=CQZGpqVeGGg> (Pristupljeno 29. rujna 2020. 10:33)

<https://www.bundeswehr.de/de/organisation/streitkraeftebasis/organisation/streitkraefteamt/zentrum-militaermusik-der-bundeswehr>, (Pristupljeno 29. rujna 2020. 11:46)

https://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=11362@egOrganization, (Pristupljeno 29. rujna 2020 12:11)

kapela. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 30. rujna 2020.) <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30285>

<https://www.youtube.com/watch?v=e-0Y6h52Tnc> (Pristupljeno 30. rujna 2020 16:45)

Audio izvori uz 6. poglavlje

- <https://www.youtube.com/watch?v=yttI6xsG124> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:55)
- <https://www.youtube.com/watch?v=lgg4hjtWGKE> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:56)
- <https://www.youtube.com/watch?v=quGxDB28qwo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:57)
- <https://www.youtube.com/watch?v=o962BuYmYLE> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:58)
- <https://www.youtube.com/watch?v=P3XdZJDkZmg> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 18:59)
- <https://www.youtube.com/watch?v=8Obu80i5y3c> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:00)
- <https://www.youtube.com/watch?v=XsW4FoRzhQw> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:01)
- <https://www.youtube.com/watch?v=BcZ4uMmF0vw> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:02)
- <https://www.youtube.com/watch?v=l286QgBHP5o> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:03)
- <https://www.youtube.com/watch?v=QwoYH20zdeQ> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:04)
- <https://www.youtube.com/watch?v=HuvK9ad5RwU> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:05)
- <https://www.youtube.com/watch?v=pSbpyj7oqn0> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:10)
- <https://www.youtube.com/watch?v=PlvgcQ2Y8M0> ((Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:11)
- <https://www.youtube.com/watch?v=GztvZrBnrX8> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:12)
- <https://www.youtube.com/watch?v=oO2oIKZYajo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:13)
- <https://www.youtube.com/watch?v=2pVUa6gKvAA> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:15)
- <https://www.youtube.com/watch?v=J9H4xMLIDas> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:16)
- https://www.youtube.com/watch?v=6d-28nn_gpA (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:17)
- <https://www.youtube.com/watch?v=6hceNfhDFWY> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:19)
- https://www.youtube.com/watch?v=xa4Wi2r_L2M (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:20)
- https://www.youtube.com/watch?v=f_6AQA4uzD0 (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:25)
- <https://www.youtube.com/watch?v=Wq0Oxuj9fIo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:27)
- <https://www.youtube.com/watch?v=dRNwkdJQ3vo> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:28)
- <https://www.youtube.com/watch?v=ILTBoakz0e4> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:29)
- <https://www.youtube.com/watch?v=ySj-cpbyZgc> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:30)

https://www.youtube.com/watch?v=d9uarq2_hQ8 (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:32)

<https://www.youtube.com/watch?v=sfuLrny00t4> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:35)

<https://www.youtube.com/watch?v=hhqUEeGg4Ys> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:38)

<https://www.youtube.com/watch?v=R3ZCXkIDuWY> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:40)

<https://www.youtube.com/watch?v=qZH5Gguj57w> (Pristupljeno 14. rujna 2020. 19:31)

https://www.youtube.com/watch?v=wpE_c5Y4Bik (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:35)

https://www.youtube.com/watch?v=WIKW_1ufKMg (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:39)

<https://www.youtube.com/watch?v=vBKBI7DOLHA> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:43)

<https://www.youtube.com/watch?v=qfAvoELaktc> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:45)

<https://www.youtube.com/watch?v=oblF9EqE9RA> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:46)

<https://www.youtube.com/watch?v=ztwNogPha6> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:49)

<https://www.youtube.com/watch?v=u-tqxx2VrpI> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:52)

<https://www.youtube.com/watch?v=2-JogJ7UQHE> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:55)

<https://www.youtube.com/watch?v=hmjdUD2Vvk9Q> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 12:57)

<https://www.youtube.com/watch?v=ZnFS7tTrjT8> (Pristupljeno 19. rujna 2020. 17:09)

https://www.youtube.com/watch?v=zSelniM_InY (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:11)

<https://www.youtube.com/watch?v=cGU0oitz-C0> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:13)

<https://www.youtube.com/watch?v=ln3VvTZh8jo> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:16)

https://www.youtube.com/watch?v=7J_ZdvsZaE (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:19)

<https://www.youtube.com/watch?v=tuysoNnRiwk> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:22)

<https://www.youtube.com/watch?v=1iJRwSTJVuQ> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:25)

<https://www.youtube.com/watch?v=RW9VSTWNz8M> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:27)

<https://www.youtube.com/watch?v=iL-wAKzqysg> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:33)

<https://www.youtube.com/watch?v=RDAA6xmmm3o> (Pristupljeno 18. rujna 2020. 17:45)

7. Prilozi

Slika 1. Vojni Fifer i bubnjar na strani Unije za vrijeme Američkog građanskog rata 1861.-1865. godine

(Izvor: <http://www.3nj.org/fieldmusic.html>)

Slika 2. Škotski gajdaš u sredini skupine iz Prvog svjetskog rata 1914.-1918.

(Izvor: Lt. J W Brooke/ IWM via Getty Images)

Slika 3. Daniel Logan Laidlaw s odlikovanjem Victoria cross prvo s lijeva
(Izvor: <https://www.wcomarchive.org.uk/---laidlaw-vc>)

Slika 4. Rimski legionar na povijesnoj rekonstrukciji s instrumentom *Tuba*
(Izvor: <https://i.ytimg.com/vi/0-Qqv8Ux850/hqdefault.jpg>)

Slika 5. Fotografija rimskog legionara koji koristi *cornu* na povijesnoj rekonstrukciji

(Izvor: <https://in.pinterest.com/pin/521432463089461114/>)

Slika 6. Osmanski glazbeno-vojni sastav pod nazivom *mehterhane* ili *davulhane*

(Izvor: <https://www.eokultv.com/osmanli-devletinde-yenilesme-islakat-hareketleri-7-sinif/25296>)

Slika 7. Osmanski tip oboe zvan *zurna*

(Izvor: <https://www.amazon.com/Turkish-Woodwind-Professional-Zurna-NEW/dp/B00NIDQCFI>)

Slika 8. Osmanski bubanj zvan *davul*

(izvor: <https://www.amazon.com/Turkish-Professional-Davul-Percussion-Walnut/dp/B00XRDHIHA>)

Slika 9. Osmanski mali timpani zvan *nekkara*

(Izvor: <https://www.indiamart.com/proddetail/musical-nakkara-2066138255.html>)

Slika 10. Prikaz kasnije, Europske verzije *chaghane*, popularno zvane *jingling johnny* u britanskoj vojsci ili *Schellenbaum* u njemačkoj vojsci

(Izvor: https://www.europeana.eu/en/item/09102/_UEDIN_6110)

Pandur. Fähndrich. Pandur. Hauptmann.

Slika 11. Crtež koji prikazuje Trenkove pandure kao i njihovu opremu. Pandur-pandur, Fähndrich-zastavnik (barjaktar) i Hauptmann-stotnik (približan čin današnjem satniku)

(Izvor: <https://educalingo.com/en/dic-fr/pandour>)

Slika 12. Fotografija uslikana na jednoj od rekonstrukcija povijesnih bitki u kojoj se prikazuju crveni kaputi s vojnim glazbenikom u lijevom obrubu

(Izvor: <https://militaryhistorynow.com/2013/11/22/from-red-coats-to-disruptive-patterns-250-years-of-british-army-uniforms/>)

*Return of the Music of the Army under the immediate Command of his Excellency
General Washington*

Numbered February 25th 1781

Brigades	For Duty				For				Wanting													
	Alps	Alps	D. Major	Drummers	Alps	Drummers	Alps	Drummers	B. Cornets	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps	Alps
Artillery	1	4	2	5	1	7	3	4	7	4	2	16	14	15	12	6	4	4	2	4	3	2
1 st Hampshire	2	11	2	19	14	7	16	11	5	4	24	10	26	12	14	15	12	0	1	2
1 st Massachusetts	2	2	2	23	6	5	7	10	4	5	..	13	15	19	27	29	12	10	16	12	1	2
2 nd Ditto	3	15	3	15	2	6	2	7	2	6	..	14	17	2	21	10	6	6	12	2	1	2
3 rd Ditto	2	4	3	3	5	6	10	11	3	4	..	11	9	13	9	2	10	5	13	10	1	2
1 st Connecticut	2	16	3	24	2	7	11	12	4	5	..	20	18	2	31	20	6	2	20	4	1	2
2 nd Ditto	2	12	2	12	3	5	5	9	4	12	15	9	17	10	9	2	2	1	2	
Col. Hazen's Regt	1	6	1	6	4	5	5	6	2	5	10	6	11	4	..	4	1	
Total	15	75	10	107	16	48	65	70	37	32	2	91	122	20	154	107	61	57	93	54	9	15

The New York, New Jersey and Pennsylvania lines are not included in the within. They will want at least as great a proportion as those mentioned here.

*John Russell Lieut. Colonel
Music*

Slika 13. Popis postrojbi i vojnih glazbenika u njima. U redcima su prikazane postrojbe, a u stupcima vojni glazbenici. Stupci se dijele na one koji su spremni za dužnost, one koji nisu spremni za dužnost, oni koji napreduju i oni koji su loši. Posljednjih 12 stupaca govori o potrebi za vojnim glazbenicima po postrojbama

(Izvor: Howe, 1999, (94))

Slika 14. Fotografija irskog vojnog orkestra iz Škole za glazbu, Irskih obrambenih snaga osnovan 1922. godine

(Izvor: <https://www.military.ie/en/public-information/defence-forces-museums/defence-forces-history/defence-forces-school-of-music/>)

Slika 15. Zapovjednik orkestra talijanske Karabinjeri postrojbe

(Izvor: <https://www.istockphoto.com/photo/bandmaster-and-band-formation-of-the-carabinieri-gm599747368-102966763>)

Slika 16. Glazbeno-vojni sastav Francuske 27. bojne lovaca, koristi Alpski rog (*Alpenhorn*) prilikom izvođenja

(Izvor: <http://data.abuledu.org/wp/?LOM=16624>)

Slika 17. 3D model ratnog roga iz srednjeg vijeka s povezom koji se stavlja oko ruke
(Izvor: https://3dsky.org/3dmodels/show/rog_boevoi_rog)

Slika 18. Šalmaj uslikan u rekonstrukciji izvornog izdanja

(Izvor: <https://www.njuskalo.hr/puhacki-instrumenti/salmaj-cennamella-shawm-chalumeau-schalmei-oglas-17858503>)